

Оксана ПЕТРУК

УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЧИТАННЯ

4

Частина 1

Оксана ПЕТРУК

УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЧИТАННЯ

Підручник для 4 класу з навчанням румунською мовою
закладів загальної середньої освіти

(у 2-х частинах, з аудіосупроводом)

Частина 1

Львів
Видавництво «Світ»
2021

Умовні позначення

Послухай

Попрацюйте в парах

Розкажи

Цікаво знати

Дай відповідь

Інформація з інших джерел

Запам'ятай. Розрізняй.
Вивчи напам'ять

Завдання додому

Завдання підвищеної складності

Ідеї для проєктів

Марійка

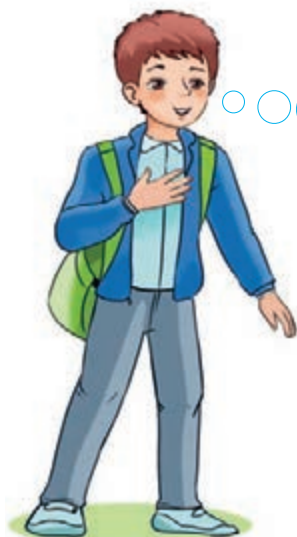

Санду

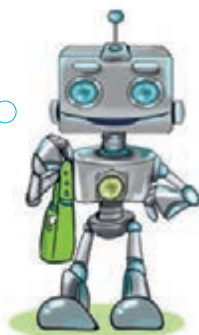
Кіберик

Привіт! Ось ми й знову зустрілися.
Тепер ти навчаєшся у 4 класі. Я – Марійка,
Санду й Кіберик будемо разом з тобою
продовжувати опановувати українську
мову за новим підручником.

Ми навчимося
ввічливо спілкуватися,
висловлювати думки,
ділитися враженнями,
а також грамотно писати,
працювати з різними
видами та джерелами
інформації.

Познайомся
з підручником!

- Розглянь обкладинку. Що на ній написано й зображено?
- Переглянь зміст підручника. Скільки у ньому розділів? Прочитай їх назви.
- Яка інформація відома тобі з уроків української мови у 3 класі?
- Які з розділів зацікавили тебе?
- Переглянь умовні позначення. Поміркуй, на що вказує та до яких дій спонукає кожне з них.

Ділимося враженнями про канікули, складаємо діалоги

1. 1. Прочитай текст. Про який день ідеться в ньому? Які почуття висловлено в тексті?

Сумно прощатися з літом, з канікулами. Але як добре усім разом знову зібратися у школі! Урок ще не розпочався. Ми ділимося враженнями про літні канікули, про зміни, які відбулися. Наша вчителька з посмішкою дивиться на нас. Усі радіють, що знову разом.

ділимося враженнями
=
розповідаємо

1. 2. Який настрій панував у твоєму класі 1 вересня?

2. 1. Послухай текст. Про що в ньому йдеться?

Канікули – це пора змін. Славко відпочивав з батьками на морі й навчився плавати. Маринці подарували двох кошенят. Вона назвала їх Багіра і Нільс. Дорел разом з татом мандрували на велосипедах по нашій області. Драгош підріс. У нього нове хобі: Драгош почав куховарити, уже навчився готувати салати й бутерброди. А в Соломійки народився братик. Малюка наз-

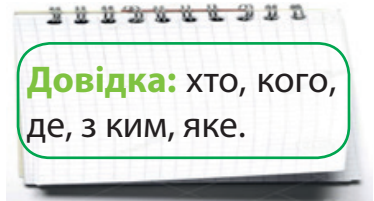
вали Матей. І тепер Соломійка усім розповідає, який кумедний і жвавий її братик.

2. 2. Як змінилися діти за літо? Що нового відбулося у їхньому житті?

2. 3. Доповни запитання до тексту питальними словами з довідки. Запиши їх.

- відпочивав Славко?
- подарували Маринці?
- мандрував Дорел?
- хобі у Соломійки?
- народився у Драгоша?

2. 4. Склади й запиши три–чотири запитання за змістом тексту.

2. 5. Побудуйте діалог: розпитайте одне одного про те, як минуло літо, які зміни відбулися за час канікул.

3. 1. Послухай текст.

Сьогодні до нашого класу прийшов новий учень.

– Марко приїхав з Канади, – повідомила вчителька. Вона показала на глобусі країну, у якій до цього часу жив новенький.

– Ого! – вигукнула Марінела. – Щоб потрапити з Канади до України, ти мав пролетіти пів світу!

– Так, я летів п'ятнадцять годин, – відповів Марко.

– У Канаді розмовляють українською? – здивовано запитав Андрієш.

Марко посміхнувся і сказав:

– У Канаді розмовляють багатьма мовами, але основними є англійська і французька. А я знаю українську, бо моя мама з Чернівців.

Під час перерви ми поставили новенькому безліч запитань. З'ясувалося, що його тато – тренер з футболу, а мама – телеведуча. Нам було цікаво слухати розповіді Марка про життя наших однолітків у Канаді.

3. 2. Про кого розповідається в тексті? Звідки він приїхав? Як учні зустріли новенького? Що їх здивувало?

3. 3. Поміркуй, з якими запитаннями могли звернутися учні до Марка. Запиши їх.

3. 4. Уявіть, що у вашому класі новий учень / нова учениця. Розподіліть ролі й розіграйте діалог-знайомство з ним / нею. Під час розмови вживайте слова ввічливості та дотримуйтеся правил спілкування.

Слово **ввічливий** походить від слова **очі**. Віддавна існував звичай: коли гість приходив до когось із добрими намірами, він мав чесно дивитися господареві **у вічі**. Звідси – **ввічливий** – той, хто бажає добра.

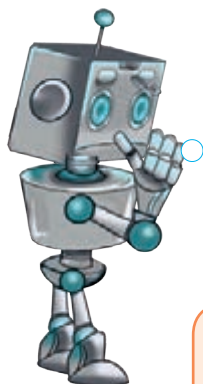

4. Спиши текст вправи 1. 1.

Підготуй проєкт на тему «Мої чудові літні канікули». Це може бути фотоколаж, малюнок, комікс. Продумай презентацію проєкту в класі: склади невелику розповідь про те, що ти підготував(-ла).

ЗВУКИ Й БУКВИ. ПРАВОПИС

Поділися здогадками: що будемо повторювати в цьому розділі? Який матеріал ти добре знаєш? Над чим плануєш попрацювати більше?

În limba română:

literă
sunet
vocală
accentuat
consoană
solid
moale

В українській мові:

буква
звук
голосний
наголошений
приголосний
твердий
м'який

Розрізняємо звуки й букви.

Розпізнаємо букви рідної та української мови.

Перекладаємо

1. 1. Прочитай таблицю. Поміркуй, яка назва таблиці правильна. Чому так думаєш? Дай відповіді на запитання Кіберика.

БУКВИ
української мови

ЗВУКИ
української мови

[•]	[a], [o], [y], [e], [и], [i]
[=]	[б], [п], [в], [м], [ф], [ж], [дж], [ч], [ш], [г], [ґ], [к], [х]
	[д – д'], [т – т'], [с – с'], [з – з'], [дз – дз'], [л – л'], [н – н'], [- – й]

Чим відрізняються звуки від букв?
Які звуки є в українській мові?
Поміркуй, чому приголосні розміщені у два ряди.
Який приголосний звук не має твердої пари?

1. 2. Прочитайте репліку Санду. Поміркуйте, як відповіла Марійка на запитання приятеля. Розіграйте цей діалог.

Скажи, будь ласка,
чому в рядку, де роз-
міщені голосні, немає
букв **я, ю, є, ї**? А в рядку,
де приголосні, заблу-
дися буква **щ**?

...

2. 1. Прочитай. Заміни звуковий запис буквеним.

[ден'], [йагода], [ал'бом], [плашч], [країна], [йурко], [кошен'а],
[с'імйа], [взут':а].

2. 2. Розкажи, які слова тобі було складно записати й чому.

3. Розглянь ілюстрацію. Такий запис називається хмара слів. Прочитай ці слова. Поміркуй, яку мовну тему вони ілюструють. Розкажи, що ти знаєш про звуки [дж], [дз], [дз']. Як їх позначають на письмі?

4. Вимов слова – назви малюнків. Прочитай підпис Санду. Яких помилок він припустився? Запиши слова правильно.

Гриб, мас, рибка, сутка, сонце

5. Прочитай слова. Переклади й запиши їх українською мовою. За потреби звернися до словника. Поміркуй, який словник стане тобі в нагоді.

Borș, ceaí, ceáinic, ochelári, școálă, fazan, crizanteme, víscol.

6. 1. Прочитай вірш Валерія Яновського. Спиши. Підкресли – назви членів родини.

У сороки-татка – на сорочці латка.

У сороки-мами – фартушок з латками.

В донечки-сороки – у латочках боки.

А в сороки-сина – латана свитина.

Тьохка соловейко: «Латана сімейка!»

6. 2. Склади й запиши три-чотири запитання за змістом вірша.

Повторюємо український алфавіт, користуємося ним

1. 1. Послухай текст.

Санду складав речення про . Але забув, як писати це слово. Марійка порадила приятеліві:

– Звернися до словника. Щоб швидко знайти це слово, пригадай, після якої букви його треба шукати у словнику.

1. 2. Поміркуй, де розміщено слово : на початку словника, в середині чи в кінці. Знайди це слово у словнику, перевір його правопис, запиши в зошит.

2. 1. Послухай текст. Про що розмовляли Марійка й Санду? Чи погоджуєшся ти з хлопчиком?

2. 2. Прочитай назви книжок. Запиши, у якому порядку варто розмістити на полиці ці книжки, щоб можна було швидко знайти потрібну.

3. 1. Кіберик завантажив мультики на комп'ютер. Запиши, в якому порядку будуть розміщені файли з мультиками в комп'ютері.

Микита
Кожум'яка

Попелюшка

Клара та
Чарівний
Дракон

Історія
іграшок

Капітошка

3. 2. Розкажи про свої улюблені мультфільми: які в них персонажі? Чим саме вони тобі подобаються? Які пригоди з ними трапилися?

Найбільш уживаною літерою в українській мові є буква **п**. Саме на цю літеру починається найбільша кількість слів. А найменш уживаною є буква **ф**. В українській мові більшість слів, які починаються з цієї літери, запозичені з інших мов.

4. Запиши в алфавітному порядку п'ять прізвищ учнів, яких ти хочеш запросити на день народження.

Ділимо слова на склади для переносу

1. 1. Марійка склала мовні задачі. Прочитай їх і дай відповіді.

У слові дві голосних звуки. Скільки в ньому складів?
У слові три склади. Скільки в ньому голосних звуків?
У слові три приголосних звуки. Скільки в ньому складів?

1. 2. Поміркуй, яку із задач не можна розв'язати. Поясни, чому.

2. 1. Прочитай пам'ятку, яку підготував Кіберик.

- Частини слова з одного рядка в інший переносимо складами.
- Одну букву в рядку не залишаємо і не переносимо, навіть якщо вона становить склад.
- Односкладове слово для переносу не розділяємо.
- При переносі не роз'єднуємо:
 - сполучення букв **дж, дз,ьо, йо**;
 - апостроф (') від попередньої букви;
 - знак м'якшення (**ь**) від попередньої букви;
 - букву **й** від попередньої букви, що позначає голосний звук.
- У словах із подовженими приголосними дозволяється подвійний перенос: **жи-ття, жит-тя**.

2. 2. Про що йдеться в пам'ятці? Як її можна назвати?

2. 3. Прочитай слова. Які з них можна поділити для переносу? Запиши ці слова, поділяючи на склади для переносу.

Парта, підручник, день, п'ять, п'ятниця, Юля, лялька, один, іменник, склад, дзвін, подорож.

Зверни увагу! Поділ слова на склади й поділ для переносу може не збігатися.

3. 1. Прочитайте слова, поділені для переносу. Визначте, які з них поділені неправильно. Чому? Які слова не можна перенести з рядка в рядок?

3. 2. Запишіть слова, правильно поділяючи їх для переносу. Перевірте правильність записів одне одного. За потреби звертайтеся до пам'ятки Кіберика (завдання 2. 1).

Ра-йду-га, рад-ість, у-рок, жит-тя, Укр-аїна, гуд-зик, ма-йо-нез.

4. Прочитай і відгадай загадку. Спиши, дописуючи відгадку. Підкресли слова, які не можна перенести.

Є чарівник у школі в нас.
Ану, впізнайте, хто він?
Озветься – тиша йде у клас.
Озветься ще раз – гомін*.
Щоб не спізнитись на урок,
нам голос подає ...

* Гомін – zgomot.

Досліджуємо звукове значення букв я, ю, є, ї: читаємо, аналізуємо, пишемо

1. Зістав підписи і звукові схеми до малюнків. Доповни речення в таблиці Кіберика: зроби висновок про звукове значення букв **я, ю, є, ї**.

яблуко

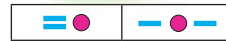
рюкзак

заєць

цибуля

їжак

- На початку складу букви **я, ю, є** позначають _____ звуки.
- У середині складу букви **я, ю, є** позначають м'якість _____ перед [a], [y], [e].
- Буква **ї** не позначає м'якості приголосних, а завжди позначає _____ звуки [_ _].

2. 1. Послухай вірш Анатолія Костецького. До чого закликає автор? Слухаючи вірш удруге, промов його разом з диктором. Правильно вимовляй звуки, позначені буквами **я, ю**.

Усміхнися всім навколо:
небу, сонцю, квітам, людям.
І тоді обов'язково
день тобі веселим буде.

2. 2. Якому зі слів другого рядка відповідає схема   ?

2. 3. Скільки звуків позначає буква **я** у слові **обов'язково**?

2. 4. З'ясуй значення слова **обов'язково**. Поміркуй, у який спосіб ти можеш це зробити.

3. 1. Прочитай слова: повправляйся у правильній вимові звуків, позначених буквами **я, ю, є, ї**.

Україна, Єгипет, Європа, мрія, ключ, учениця, окуляри, домашнє, їжа, плеєр, малюнок, тюльпан, вишня, ялинка, поїзд, яхта, малюк, юнак, Юліан, Катруся.

3. 2. Випишіть по три слова до кожного стовпчика (схеми): у перший, випишіть слова, в яких букви **я, ю, є, ї** позначають два звуки, а в другий – один звук і м'якість попереднього приголосного. Перевірте правильність записів одне одного.

4. Марійка склала мовну задачу. Прочитай її і дай відповідь.

Які з букв **я, ю, є, ї** можуть бути самостійними словами? Наведи приклади: склади речення з цими словами.

5. Прочитай вірш Василя Кравчука. Спиши. Підкресли букви, що позначають два звуки, двома рисками, а м'якість приголосного – однією.

В Юрі є сестричка Юля,
невеличка вередуля.
Любить Юля утікати,
бо не хоче йти до хати.
Доганяв Юрасик Юлю
і набив на лобі ґулю.

Вправляємось у вимові твердих і м'яких приголосних звуків

1. 1. Розглянь схему Кіберика. Прокоментуй її зміст.

- Якщо після приголосного стоять букви **а, о, у, е, и**,
⇒ приголосний вимовляємо **твердо**.
- Якщо після приголосного стоять букви **і, я, ю, є, ь**,
⇒ приголосний вимовляємо **м'яко**.

1. 2. Прочитай рядки слів. Який з них ілюструє перший пункт таблиці, а який – другий?

Тато, син, сестра, родина, дружба, клас, небо, село.

Літо, осінь, лялька, дядько, люлька, ціна, дім.

1. 3. Спиши другий рядок слів. Підкресли букви, що позначають м'які приголосні.

2. Прочитайте й доповніть діалог. Розподіліть ролі та розіграйте діалог.

Що ти пам'ятаєш про звук [й]?

Цей звук завжди
Ось послухай: **край, музей**.

3. 1. Прочитай текст. Вислови свою думку: які плюси й мінуси такого звичаю?

В одній із провінцій Індії існує звичай: якщо учень пропускає заняття, то за нього має відвідувати школу хтось із членів сім'ї.

3. 2. Знайдіть у тексті слова, у яких усі приголосні тверді. Скільки таких слів?

3. 3. Закрий підручник і спробуй записати текст з пам'яті. Перевір правильність свого запису за підручником.

4. 1. Санду й Марійка змагалися у промовлянні скоромовок. Позмагайтеся з ними. Прочитайте наведені скоромовки або розкажіть напам'ять ті, які знаєте.

Ніс Гриць пиріг
через поріг,
наступив на горіх,
упав через поріг.

У Катрусі коса руса,
коса руса у росі,
бо росинки до Катрусі
попросилися усі.

4. 2. Одну зі скоромовок вивчи й запиши з пам'яті. Перевір правильність свого запису за підручником.

5. 1. Прочитай уривок з вірша Тамари Журби. Про що в ньому йдеться?

Дзінь-дзелень!..
Дзінь-дзелень!..
Хто це дзвонить
цілу ніч і цілий день?

Кріт-зв'язківець телефони
в ліс проводить.
Дзінь-дзелень!..
Дзінь-дзелень!..

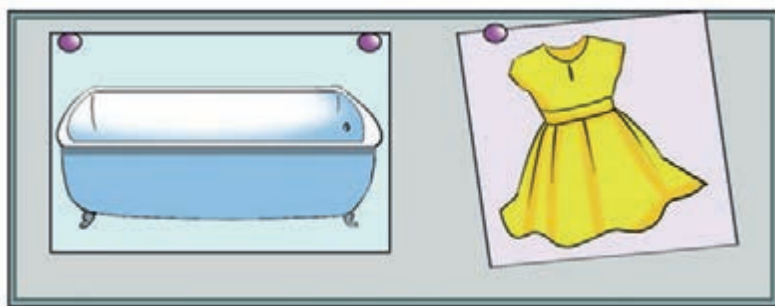

2. Спиши вірш. Підкресли букви, які позначають м'які приголосні звуки.

Досліджуємо слова з **подовженими приголосними**: читаємо, аналізуємо, пишемо

1. Прочитай звукові схеми і слова – назви малюнків. Пригадай, що ти знаєш про подовжені приголосні звуки. Як ми їх вимовляємо? Як позначаємо на письмі? А у звукових схемах?

ванна

плаття

2. Прочитай імена дітей. Звуки, що позначені двома однаковими буквами, вимовляй подовжено. До якого з імен дітей підходить схема: ?

Іванна, Алла, Емма, Стелла, Геннадій, Ілля, Анна, Інна.

3. 1. Прочитай і запиши слова, замінюючи звуковий запис буквеним. Літери, що позначають подовжені м'які приголосні, підкресли двома рисками, а ті, що позначають подовжені тверді приголосні, – однією рисою.

Годи[н:и]к, малюва[н':а], обли[ч':а], воло[с':а], взу[т'а], щоде[н:и]к, відмі[н:и]к, змага[н':а], захопле[н':а], рече[н':а].

3. 2. Обміняйтеся зошитами й перевірте правильність записів одне одного.

4. 1. Послухай прислів'я. Поміркуй, який повчальний зміст криється у кожному з них.

1. Дерево сильне корінням, а людина – знанням. 2. Важко в навчанні – легко у труді. 3. Маленька праця краща за велике безділля. 4. Є терпіння – буде й уміння.

4. 2. Випиши слова з подвоєними буквами.

4. 3. У яких прислів'ях є антоніми? Назви їх.

5. Від наведених дієслів утвори й запиши за зразком іменники. Підкресли букви, що позначають подовжені приголосні.

Зразок. Знати – знання.

Слухати – ...

Читати – ...

Запитати – ...

Плавати – ...

Жити – ...

Вправляємось у вимові й написанні слів на **-ться, -шся**

1. 1. Послухай. Слухаючи запис удруге, промовляй словосполучення разом з диктором. Яку особливість ти помітив(-ла)?

прощається з бабусею

користується словником

починається урок

вітається з учителем

дивишся мультик

усміхаєшся приятелю

граєшся з сестрою

збираєшся до школи

1. 2. Прокоментуй таблицю Кіберика: зроби висновок про вимову й написання слів на **-ться, -шся**.

-ться ⇒ [ц':а]

починає**ться** – починає[ц':а]

складає**ться** – складає[ц':а]

-шся ⇒ [с':а]

навчає**шся** – навчає[с':а]

дізнає**шся** – дізнає[с':а]

2. 1. Щоб запам'ятати вимову і правопис слів на **-ться, -шся**, вивчи разом з Марійкою вірш Алли Свашенко.

Закони письма і вимови вивчай,
написано **-ться**, а ти **[ц':а]** вимовляй:
хто рано прокидає**ться**,
зарядкою займає**ться**,
роботи не бої**ться**,
той завжди добре вчи**ться**.

2. 2. Спиши останні чотири рядки вірша.

3. 1. Щоб з'ясувати значення слів **талант, хист, здібність**, Санду скористався перекладним українсько-румунським словником, а Марійка – тлумачним. Поміркуй, у який спосіб буде зручно зробити це тобі.

3. 2. Прочитай. Спиши текст, замінюючи звуковий запис буквеним.

Виявляє[ц':а], що кожен у нашому класі має якісь здібності. Так, Катруся займає[ц':а] у музичній школі й гарно співає. А Сергійко захоплює[ц':а] складанням моделей літаків. А от Дорел усіх здивував: він навчає[ц':а] в театральній студії і мріє стати актором.

3. 3. Які здібності має кожен з дітей? Які таланти чи здібності є у твоїх друзів? Розкажи, до чого є хист у тебе.

3. 4. Запитайте одне одного «Чим ти займаєшся у вільний час? Чим захоплюєшся?» Дайте відповіді на поставлені запитання.

4. 1. Щоб запам'ятати вимову і правопис слів на **-шся**, вивчи разом зі Санду вірш Алли Свашенко.

Закони письма і вимови вивчай,
написано **-шся**, а ти **[с':а]** вимовляй.
Раненько прокидає**шся**,
зарядкою займає**шся**,
водою обливає**шся**,
в дорозі не спиняє**шся**.
Так, друже мій, ніколи
не спізни**шся** до школи.

4. 2. Спиши останні шість рядків вірша.

5. Прочитай речення. Запиши їх, виправляючи помилки.

1. Звуки позначаюцця буквами. 2. Слова діляця на склади.
3. Речення складаютьця зі слів. 4. Чи користуєсса ти словниками?

Досліджуємо слова з **апострофом**: читаємо, аналізуємо, пишемо

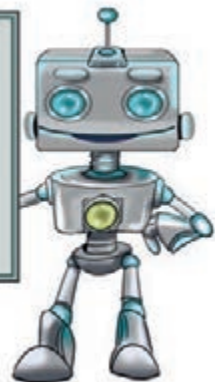

1. 1. Розглянь малюнки, порівняй звукові схеми й записи слів. Тверді чи м'які приголосні звуки позначають букви перед апострофом? Один чи два звуки позначають букви після апострофа?

[м'яч]
м'яч

[п'ят']
п'ять

1. 2. Допоможи Санду й Марійці доповнити таблицю Кіберика.

- Апостроф указує на роздільну вимову звуків.
- Приголосний перед апострофом завжди вимовляємо _____.
- Букви **я, є, ї**, що стоять після апострофа, завжди позначають _____.

2. Прочитай слова, роздільно вимовляючи звуки, позначені виділеними буквами. Після яких букв і перед якими вживаємо апостроф?

дев'ять

п'ять

хом'як

сузір'я

здоров'я

п'ятниця

Дем'ян

кур'єр

3. 1. Прочитайте речення. Обговоріть, як потрібно позначити звукові записи буквами. Яке правило переносу слів може знадобитися під час запису речень?

1. Хло[пйа]та [бйут'] [мйач] у ворота. 2. У Ма[рйа]нки новий ком[пйу]тер. 3. Дід Де[мйа]н чекає ку[рйе]ра на подві[рйі].

3. 2. Спиши, замінюючи звуковий запис буквеним. Підкресли літери, між якими стоїть апостроф.

4. Переклади й запиши слова українською мовою. Якщо відчуваєш труднощі, звернися до словника.

Nouă, cinci, calculator, monument, minge, obiect, vineri, sănătate.

5. Марійка й Санду склали кросворд. Прочитай речення, в яких зашифровані слова з кросворду. Запиши відповіді в зошит. Перевір їх правильність: кількість клітинок кросворду й букв у словах має бути однаковою. Зверни увагу, що на запис апострофа окрема клітинка не відведена, його записуємо перед буквами **я, ю, є, ї.**

1		2	
---	--	---	--

3		
4		

↓5						

1. Синонім до слова **родина**.

2. Запашна лікарська рослина.

3. Що дають кожній людині при народженні?

4. Предмет, яким грають у футбол.

5. → Останній робочий день тижня.

5. ↓ Скільки пальців на руці?

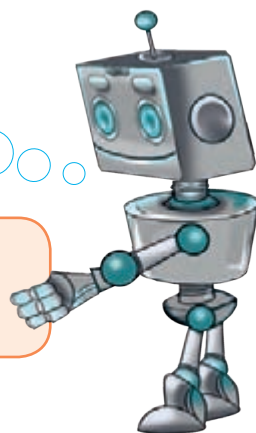
6. 1. Добери слова, які пишемо з апострофом. Розмісти / запиши їх на аркуші у вигляді хмари слів.

6. 2. Склади кросворд зі слів з апострофом. Зашифрувати ці слова можна за допомогою малюнків або коротко описати, що вони означають. Запропонуй розгадати кросворд однокласникам та однокласницям. Малюючи кросворд, пам'ятай, що на апостроф окрему клітинку не треба відводити.

НОМІНАТИВНЕ ЗНАЧЕННЯ СЛОВА

Поміркуй, яка основна «робота» слів? Що вони можуть називати? Чи є слова, які нічого не називають? Навіщо вони потрібні?

sensul nominativ al cuvântului

Досліджуємо номінативне значення слова:
розрізняємо слова – назви предметів,
ознак, кількості, дій

1. 1. Розглянь малюнки. Назви предмети, які намалював художник. Що ти використав(-ла), щоб назвати кожен предмет?

1. 2. Розкажи, який кожен із цих предметів. Які слова стали тобі в нагоді?

1. 3. Розкажи, що можна зробити з кожним із цих предметів. Які слова для цього ти використав(-ла)?

1. 4. Сформулюй висновок про роботу слів.

2. 1. Розглянь малюнок, прочитай слова. Розкажи, які предмети зображені на малюнку. Які вони? Хто що робить?

2. 2. Згрупуйте й запишіть слова за їх значенням: назви предметів, їх ознак, дій, кількості.

Книжка, круглий, говорить, дві, рюкзак, маленькі, дивляться, акваріум, жовті, плавають, один, вазон.

Слова – назви предметів: ... ,

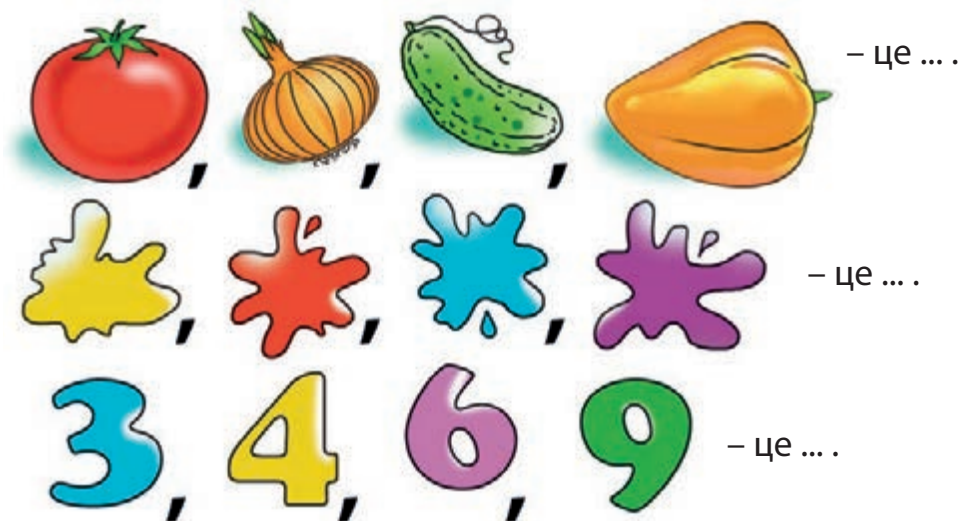
Слова – назви ознак предметів: ... ,

Слова – назви кількості предметів: ... ,

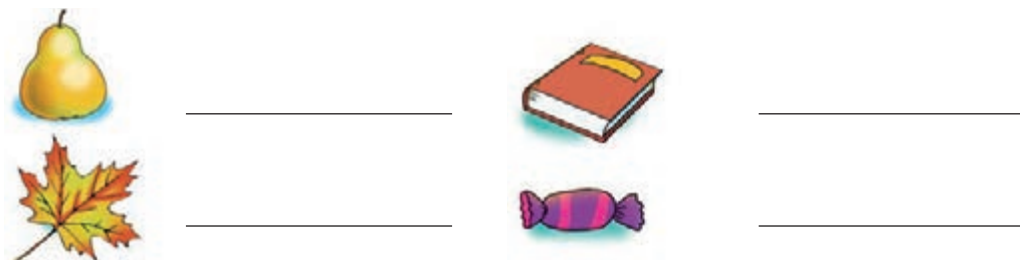
Слова – назви дій: ... ,

3. Склади й запиши речення.

4. Розглянь малюнки. Добери слова – назви ознак предметів. Запиши утворені сполучення слів.

5. Установи відповідність: поєднай слова – назви предметів і назви дій, які вони виконують. Запиши утворені сполучення слів.

лікар	туристка	льотчиця	художник	учитель
малює	навчає	лікує	мандрує	літає

6. Санду й Марійка виконали завдання на планшетах: об'єднали у групи слова – назви предметів, їх ознак, кількості, дій. Але вірус зіпсував запис: переплутав слова. Допоможи виявити зайві слова в кожній групі. Запиши групи слів правильно.

Фарби, альбом, сміятися, пенал, зошит.

П'ять, великий, вісім, дев'ять, десять.

Смачна, улюблене, кислий, корисне, вишня.

Біжить, дружать, допомагає, слухаю, три.

7. 1. Прочитай текст, додаючи слова – назви малюнків.

Тарас і

Соломійка в селі у

. Діти допо-

магають

збирати врожай.

обриває в саду

і

. А

збирає на городі

і

. Біля

достиг

разом із

обрізають

і скла-

дають у

. Гарний урожай зібрали

і

.

7. 2. Які слова додавалися: назви предметів, їх ознак, кількості чи дій?

7. 3. Що називають виділені слова? Як називаємо такі слова? Навіщо вони потрібні?

7. 4. Запиши текст. Підкресли слова – назви дій.

7. 5. Склади запитання за змістом тексту. Починай питальні речення зі слів: **Як ...? Кому ...? Де ...? Що ...? Який ...?** Запиши їх.

8. На тему «Осінь» добери й запиши по три–чотири слова – назви предметів, ознак, дій.

9. Склади текст з малюнками, як у вправі 7. 1.

Виконуй проєкт у такій послідовності: 1) обери тему розповіді; 2) склади план; 3) запиши на чорновик складений текст; 4) поміркуй, які слова можна замінити малюнками; 5) розмісти текст з малюнками на аркуші з альбому.

Запропонуй однокласникам та однокласницям прочитати складений текст.

Об'єднуємо слова в тематичні групи

1. 1. Назви, що зображено на малюнках. Поясни Кіберіку, чому предмети розміщено саме так.

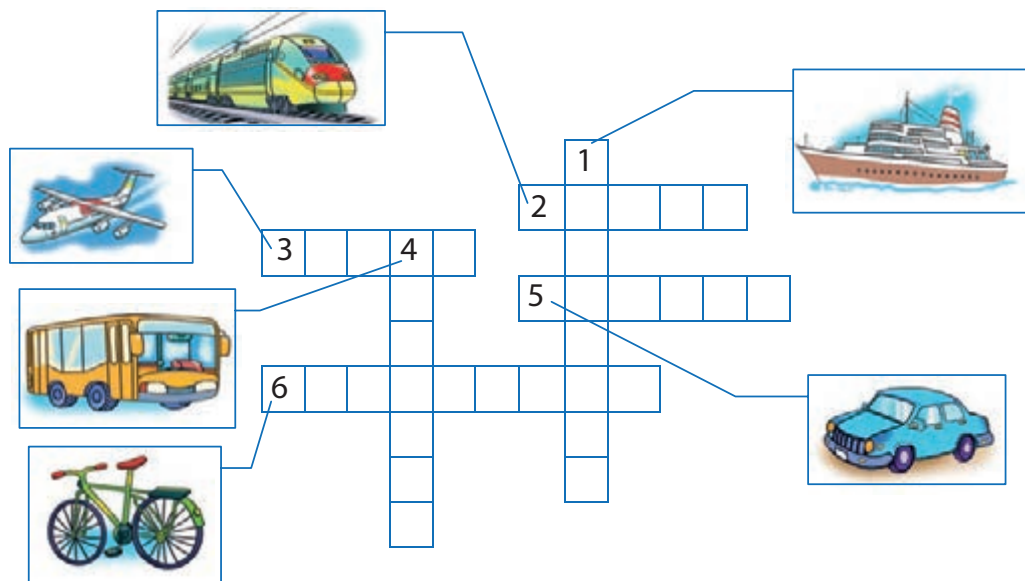

1. 2. Запиши за зразком кожен групу слів – назв малюнків і слово, яке їх об'єднує.

Зразок. Лялька, м'яч, клоун, пазли – це іграшки.

2. Марійка й Санду склали кросворд. Розгадайте його: слова-відповіді запишіть у зошит. Поміркуйте, що об'єднує ці слова.

3. Прочитай слова. Погрупуй їх і запиши кожну групу окремо.

Диван, веселі, сумне, джинси, зелене, шафа, оранжевий, плаття, комод, червона, футболка, сердитий, шапка, здивована, стіл, білий.

Поясни зміст таблиці.
Пригадай назву першого розділу підручника з читання. Поміркуй, як по-іншому його можна назвати.

кольори = барви

4. 1. Переклади слова українською мовою. Який словник тобі знадобиться, щоб перевірити правильність перекладу?

Martî, ploaie, vineri, pâine, vânt, crocodil, sâmbătă, lapte, zăpadă, girafă, brânză, elefant, curcubeu.

4. 2. Погрупууй перекладені слова. Добери до кожної групи слово, яке їх об'єднує. Запиши за зразком вправи 1. 2.

5. На тему «Школа. Навчання» добери й запиши по три-чотири слова – назви предметів, ознак, кількості, дій.

ЛЕКСИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ СЛОВА

Прочитай таблицю. Пригадай, що тобі вже відомо про лексичне значення слова з уроків української та рідної мов у 3 класі.

În limba română:

cuvânt monosemantic
cuvânt polisemic
sens figurat
antonim
sinonim

В українській мові:

однозначне слово
багатозначне слово
переносне значення
антонім
синонім

Повторюємо відомості про лексичне значення слова. Користуємося тлумачним словником

1. 1. Прочитай повідомлення Кіберика.

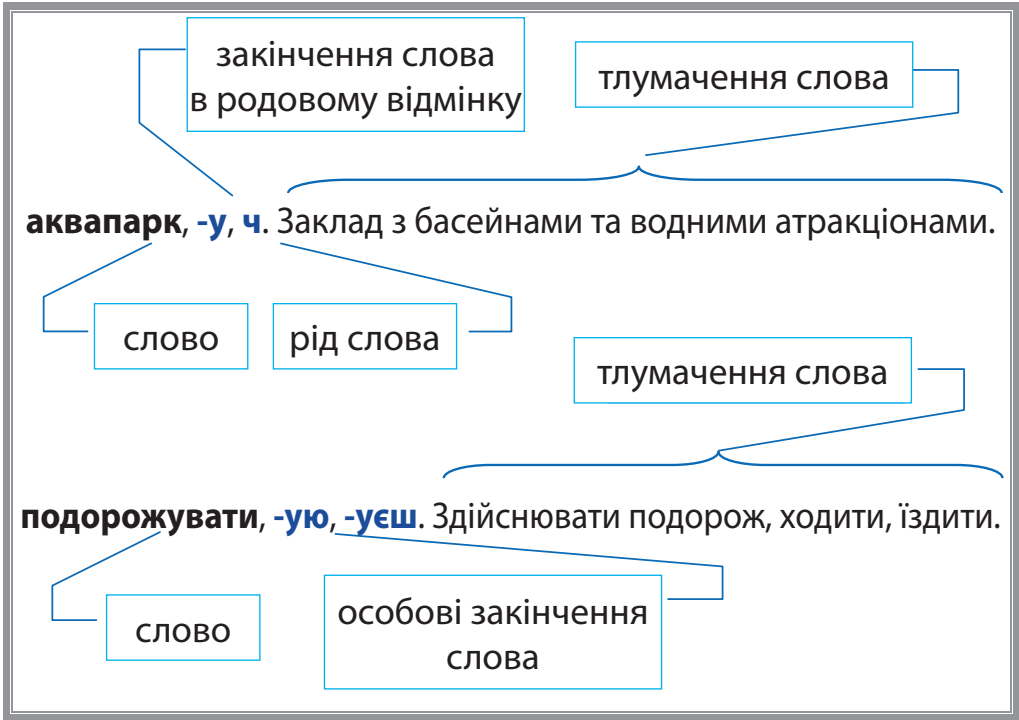
Кожне повнозначне слово щось називає, тобто має **лексичне значення** (sens lexical). Іноді визначити самотійно лексичне значення слова важко. Тоді потрібно скористатися **тлумачним словником** (dicționar explicativ).

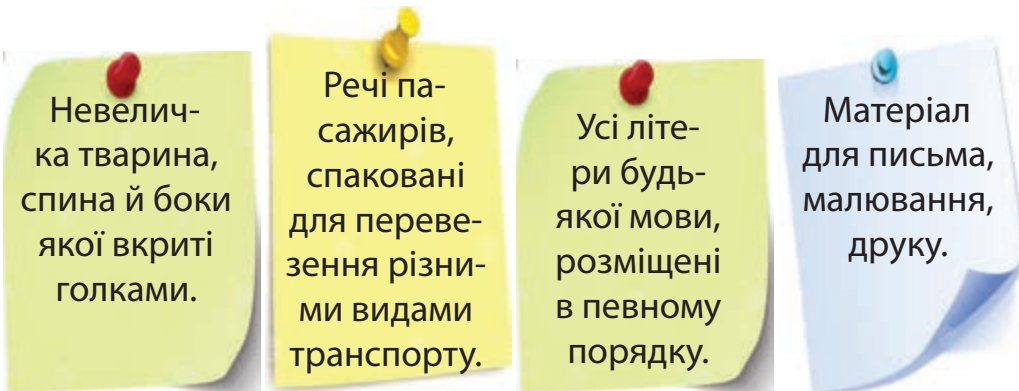
1. 2. Чи доводилося тобі користуватися тлумачним словником на уроках рідної мови? А на уроках української мови?

1. 3. Розглянь зразок запису з тлумачного словника й пояснення до нього. Яку інформацію про слова ти дізнався(-лася)?

2. 1. Прочитай. Поєднай слова та тлумачення їх значення. Запиши.

папір	алфавіт	школа	багаж	їжак

2. 2. До якого слова немає пояснення? Обговоріть і складіть тлумачення цього слова.

3. 1. Послухай, а потім прочитай вірш Анатолія Качана.

Ще зими не видно і в бінокль,
ще цвіте при б́ерезі латаття.
Та вже вітер вищипнув листок
із чуприни клена коло хати.
Виряджає літо в школу нас,
а бабуня-осінь вечорами
в'яже рукавиці про запас,
бо зима уже не за горами.

3. 2. Про що розповідається у вірші? Які пори року згадуються? Що сказано про кожну з них?

3. 3. Прочитай підкреслені слова. Значення яких з них ти можеш пояснити?

3. 4. Перевір правильність своєї відповіді за тлумачним словником.

3. 5. Випиши з тлумачного словника значення решти слів, значення яких тобі невідоме.

Найбільшим тлумачним словником української мови є 11-томний словник. У ньому вміщено більше **136 (ста тридцяти шести) тисяч слів**. Є тлумачні словники, менші за обсягом, наприклад, шкільні.

4. 1. Прочитай вірш Дмитра Білоуса. Про що в ньому йдеться?

Буває, що слово відоме давно,
а знає не кожен, що значить воно –
і тут у пригоді стає визначник
скарбів наших мовних
тлумачний словник.

4. 2. Спиши вірш. Поясни значення підкреслених слів. Якщо відчуваєш труднощі – звернися до тлумачного словника.

Спостерігаємо за **однозначними** й **багатозначними** словами

1. 1. Послухай, а потім прочитай діалог.

Марійко, коли я працював з тлумачним словником, то помітив, що до багатьох слів є кілька пояснень.

Так, друже. Є слова, які мають одне значення. Їх називаємо **однозначні**. А є слова, які мають два й більше значень. Такі слова називаємо **багатозначними**. У тлумачному словнику значення багатозначного слова розкриваються в одній статті і позначаються цифрами: 1, 2, 3 та іншими – залежно від того, скільки значень має слово.

1. 2. Про що розмовляли діти? Що тобі було відомо раніше, а про що ти дізнався(-лася) з тексту? Чи є у твоїй рідній мові багатозначні слова? Наведи приклади таких слів.

2. 1. Розгляньте малюнки. Спробуйте пояснити одне одному значення слів – назв зображених предметів. Якщо відчуваєте труднощі, зверніться до тлумачного словника.

змій

поле

крило

2. 2. Складіть і запишіть два речення з одним зі слів, уживаючи його в різних значеннях. Обмінюйтеся зошитами, перевірте правильність записів одне одного.

3. 1. Прочитай вірш Алли Свашенко. Про що в ньому йдеться?

Значень слова **клас** багато:
перше — це шкільна кімната.
друге — група школярів,
підлітків чи малюків.
Клас об'єднує людей
спільних поглядів, ідей.
Клас каюти визначають.
І у класи діти грають.

3. 2. Про які значення слова **клас** йдеться у вірші? Перевір за тлумачним словником, чи має це слово ще якісь значення.

4. 1. Послухай, а потім прочитай жарт (glumă).

– Я на місяць поїду до бабусі відпочивати, – похвалилася Галинка.

– А хіба твоя бабуся живе на Місяці? – здивувався Дмитрик.

4. 2. Поміркуй, про які значення слова **місяць** йдеться в жарті. Запиши їх.

5. 1. Склади й запиши речення зі словом **земля**, уживаючи його в таких значеннях: 1) назва планети; 2) ґрунт; 3) країна, край.

5. 2. Перевір за тлумачним словником, чи має слово **земля** ще якісь значення.

6. Прочитай і спиши вірш Ліни Біленької. Доведи, що підкреслене слово багатозначне. За бажанням намалюй ілюстрацію до вірша.

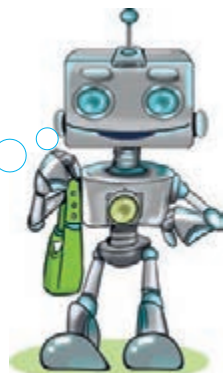
Набрела на гриб лисичка,
дістає з кишені ніж.
Каже гриб: «Я теж лисичка,
пожалій мене, не ріж».

Досліджуємо **пряме й переносне значення слів**

1. 1. Прочитай повідомлення Кіберика.

В українській мові, як і в румунській, слова можуть уживатися в **прямому й переносному значеннях** (sensul propriu și sensul figurat). Наприклад: **золоті сережки – золоте серце.**

1. 2. Прочитай приклад, який навів Кіберик. Яке зі словосполучень ужито у прямому значенні, а яке – у переносному? Чому так думаєш?

Перше значення слова **золотий** – це **зроблений із золота** (золотий перстень, золота монета). Проте це слово часто вживають у переносному значенні. Так, коли хочуть показати подібність предмета до золота за кольором, то кажуть **золоте листя, золота осінь, золоте волосся**. А коли хочуть підкреслити цінність чогось, то кажуть **золоті слова, золоті руки, золотий характер**.

2. 1. Прочитай і спиши вірш. Назви слова, ужиті в переносному значенні.

У небі сонечко цвіте:
всі кажуть – сонце золоте!
Хто любить діток над усе –
у того серце золоте!

2. 2. За якою ознакою сонце названо **золотим**? А серце?

2. 3. Поясни, у якому значенні – прямому чи переносному – ужито слово **цвіте** у вірші.

3. 1. Послухай, а потім прочитай текст.

«Солодкі» слова – які вони? Це можуть бути лагідні, ніжні, приємні слова, які говорять тому, кого дуже люблять. Чи часто ти промовляєш лагідні слова до своєї матері, бабусі або сестрички? Заплющ на мить очі й подумай, що ти скажеш їм сьогодні, прийшовши додому. Бабуся промовляє до свого онучка «Мій солоденький!», тому що любить його, а зовсім не тому, що малюк насправді солодкий (З журналу).

3. 2. До кого говорять «солодкі» слова? Чи звертаються з такими словами до тебе? З якими словами ти звертаєшся до своїх рідних?

3. 3. Поміркуй, які слова можна назвати «гіркими». Як вони впливають на людей?

4. 1. Прочитай сполучення слів. Які зі слів ужиті у прямому значенні, а які – у переносному?

Тепла вода – теплий погляд.

Холодний вітер – холодна зустріч.

Біжить хлопчик – біжить струмок.

Рибка пливе – хмара пливе.

4. 2. Спиши. Підкресли слова, ужиті в переносному значенні.

5. 1. Прочитайте сполучення слів ліворуч і знайдіть відповідне їм значення праворуч.

дихнув вітерець

медові яблука

золоте листя

заячий характер

насупилось небо

полохливий

жовте

захмарилось

повіяв

солодкі

Зразок. Дихнув вітерець – повіяв.

5. 2. Запиши за зразком словосполучення та їх значення.

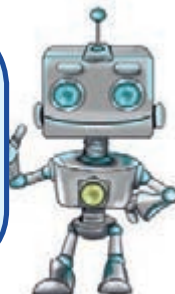
5. 3. Склади й запиши речення з двома сполученнями слів зі стовпчика ліворуч.

Добираємо пари **антонімів**, уживаємо їх у мовленні

1. Прочитай запитання Кіберика і дай відповіді на них.

- ✓ Як називаємо слова, протилежні за значенням?
- ✓ Наведи приклади таких слів.
- ✓ Чи є протилежні за значенням слова у твоїй рідній мові?

2. 1. Послухай, а потім прочитай вірш Яни Яковенко. Про кого і про що він?

На базарі жираф
вибирав теплий шарф.
Переміряв чималенько –
всі шарфи коротенькі.
Є великі, є маленькі,
є широкі, є вузькі,
є блискучі, наче змії,
та нема на довгу шию.
І, нарешті, в продавщиці
він купив дві гострі спиці.
І тепер собі жираф
вдома в'яже довгий шарф.

2. 2. Склади запитання за змістом вірша. Розпочинай питальні речення зі слів: **Хто ...? Де ...? Скільки ...? Які ...? Що ...?** Запиши складені запитання.

2. 3. Зачитай уривок, у якому розповідається про шарфи. Які слова використовує авторка, щоб показати, що шарфи були різні?

2. 4. Спиши уривок. Підкресли антоніми.

2. 5. Знайди в тексті антонім до слова **коротенький**.

3. 1. Прочитайте прислів'я. Обговоріть, який повчальний зміст криється в кожному з них.

пнеться
=
тягнеться вгору

1. Хто хоче багато знати, тому треба мало спати.

2. Повний колос до землі гнеться, а порожній – до неба пнеться.

3. За маленьким погнався, а велике загубив.

3. 2. Спиши прислів'я. Підкресли антоніми.

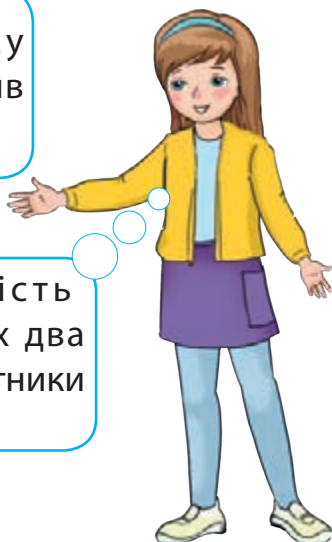

3. 3. Прочитай діалог. Поміркуй, хто з дітей правильно виконав завдання. Доведи свою думку.

Марійко, у другому прислів'ї я підкреслив два антоніми. А ти?

Я підкреслила шість антонімів. Серед них два іменники, два прикметники і два дієслова.

4. 1. Прочитай таблицю Кіберика. Зроби висновок: які частини мови можуть бути антонімами.

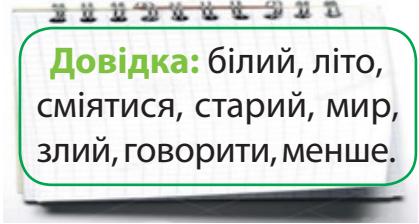
день – ніч
веселий – сумний
йти – стояти
один – багато
швидко – повільно
до – від, над – під

4. 2. З довідки добери антоніми до наведених слів. Запиши за зразком.

Мовчати, добрий, плакати, зима, чорний, новий, війна, більше.

Зразок. Запитувати – відповідати.

Довідка: білий, літо, сміятися, старий, мир, злий, говорити, менше.

5. Прочитай і запиши прислів'я, додаючи антоніми до виділених слів. Підкресли антоніми. Чи є у другому прислів'ї інші слова-антоніми?

Знай **більше**, а говори ...

Корінь навчання **гіркий**, а його плід – ...

Краще річ **нова**, а дружба – ...

Добираємо **синоніми**, уживаємо їх у мовленні

1. Прочитай запитання Кіберика і дай відповіді на них.

- ✓ Як називаємо слова, різні за звучанням і написанням, але однакові або близькі за значенням? Наведи приклади таких слів.
- ✓ Чи є слова-синоніми у твоїй рідній мові?

2. 1. Послухай, а потім прочитай вірш Василя Латанського «Віхола».

Мете, мете хурделиця,
пороша, хуртовина,
то на дорозі стелиться,
то в хату снігом кине.

Віхола, вертелиця,
хурделя, завірюха,
метелиця, кужелиця
ще й виверта кожуха.

2. 2. Яку картину зимової природи ти уявив(-ла)? Які слова автор дібрав, щоб передати цю картину?

2. 3. Яке слово рідної мови тобі нагадує слово **віхола**?

2. 4. Випиши з тексту слова-синоніми до слова **віхола**.

3. Знайдіть зайве слово в кожному рядку слів. Поясніть, чому так вважаєте.

Плаття, футболка, сукня.
 Учні, школярі, батьки.
 Слухати, говорити, казати.
 Маленький, крихітний, великий.
 Красивий, поганий, гарний.
 Бегемот, гіпопотам, крокодил.

Людей, які багато й беззмістовно говорять, в українській мові називають **базікало, пустомеля, патякало**.

4. 1. Послухай, а потім прочитай вірш Оксани Сенатович.

Будував Базіка дім –
 сім дверей і вікон сім.
 Торохтій допомагав:
 язиком дошки тесав.
 Метушився Пустомеля:
 – Скоро будуть стіни й стеля.
 Говорун клав на словах
 з жерсті цинкової дах.

І Патякало не плакав:
 – Я усе покрию лаком.
 Балакун все щебетав,
 нахвалявся, обіцяв
 для гостей спекти в печі
 пиріжки та калачі.
 В дім без вікон, без дверей
 Лепетун скликав гостей.

4. 2. Поміркуй, чи справді персонажі вірша збудували дім, чи зводили його тільки на словах.

4. 3. Випиши з тексту синоніми.

4. 4. Використовуючи зроблений запис, усно доповни повідомлення, уміщене перед вправою 4. 1.

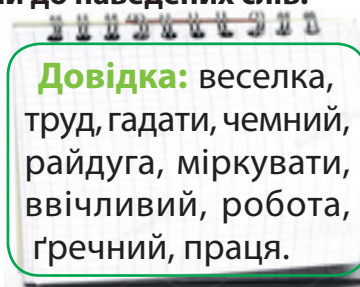

5. Вибери з довідки й запиши синоніми до наведених слів.

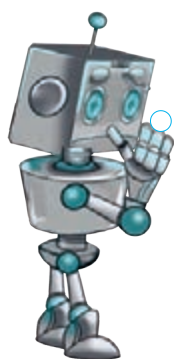
Веселка, ... Праця, ...
 Думати, ... Ввічливий, ...

6. Створи лепбук до розділу «Лексичне значення слова».

БУДОВА СЛОВА

Прочитай таблицю. Поміркуй, про що йтиметься в цьому розділі. Пригадай, що тобі відомо про будову слова з уроків рідної мови.

În limba română:

tema cuvântului
desinența
rădăcină
prefix
sufix

В українській мові:

основа слова
закінчення
корінь
префікс
суфікс

Досліджуємо **закінчення** й **основу слова**, визначаємо їх

1. 1. Прочитай речення. Зверни увагу на виділені слова. Чим вони відрізняються? Що ти пам'ятаєш про цю частину слова? Для чого вона служить?

Вдячний (чому?) **сонцю**.

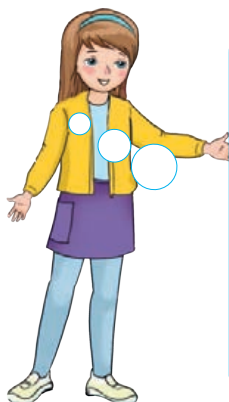
Ховаюся (від чого?) від **сонця**.

Милуюся (чим?) **сонцем**.

Виділені слова – це різні форми слова **сонце**.

1. 2. Пригадай і розкажи, як знайти у слові закінчення. Якщо відчуваєш труднощі, прочитай підказку Марійки.

Щоб знайти закінчення, наприклад, у слові **пісня** потрібно:

- 1) змінити слово за питаннями: співаю (що?) **пісню**, захоплююся (чим?) **піснею** або за числами: одна **пісня**, дві **пісні**;
- 2) порівняти форми слова і знайти ту частину слова, яка змінюється. Це й буде закінчення;
- 3) виділити закінчення: **пісн**я.

2. 1. Прочитай і спиши речення. Виділи закінчення у формах слова **кімната.**

Це кімната Дору. Хлопчик зайшов у кімнату. Він стежить за порядком у кімнаті.

2. 2. Пригадай, як називаємо частину слова без закінчення. Як позначаємо її? Виділи цю частину у слові **кімната.**

3. Дослідіть, чи є закінчення у словах **клас, ліс, парк. Пояс-
ніть, як ви дійшли такого висновку.**

4. 1. Послухай, а потім прочитай текст. Про що в ньому йдеться?

Надворі золота осінь. Золоте листя на деревах тріпоче під подихом вітру. Воно опадає й золотим килимом вкриває землю. Та не довго триває ця золота пора. Природа дарує лише кілька тижнів, щоб помилуватися золотими барвами.

**4. 2. Які слова в тексті допомогли тобі уявити осінь? До якої частини мови вони належать? У якому значенні їх ужито: прямо-
мому чи переносному? Чому так думаєш?**

4. 3. Випиши з тексту прикметники, познач у них закінчення. Яка основа в цих словах?

**4. 4. Поміркуй: яка частина слова – основа чи закінчення – пере-
дає його лексичне значення.**

**5. Прочитай вірш Івана Андрусяка. Розкажи, кого і що любить
слоненятко. Запиши вірш, дописуючи закінчення у словах.**

Слоненятко любить татк,
любить мам слоненятко,
любить братик й сестричк
і солодк полуничк.

Спостерігаємо за **спорідненими словами**, добираємо такі слова

1. 1. Розглянь малюнок. Дай відповіді на запитання. Відповідаючи, використовуй наведені слова.

риба

- ✓ Хто на березі?
- ✓ Що він робить?
- ✓ Кого впіймав?
- ✓ Який суп вариться на вогні?

рибалка

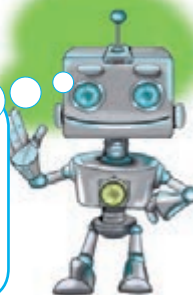
рибальить

рибний

1. 2. Прочитай повідомлення Кіберика.

Слова, які мають однакову за звуковим складом і подібну за значенням частину, називаємо **спорідненими словами** (cuvintele înrudite).

2. 1. Прочитай. Знайди зайве слово в кожному рядку. Поясни свій вибір.

Дитина, дитинство, малюк, дитячий.

Хліб, хлібороб, хлібний, булка.

Добро, добрий, хороший, доброта.

Мир, спокійний, мирний, мириться.

2. 2. Запиши рядки споріднених слів.

3. 1. Прочитай текст. Випиши споріднені слова.

Клим і Санду пішли в ліс. На узліссі хлопці зустріли лісника. Він повів Кліма й Санду до лісового озера. За ним починався молодий лісок.

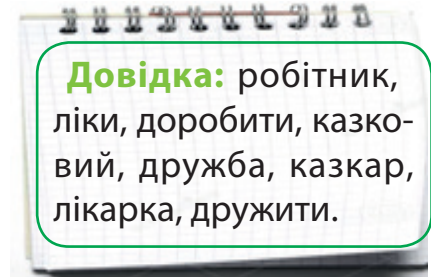

3. 2. Поясни значення виписаних слів. З'ясуй значення слова **узлісся**. У який спосіб ти це зробиш?

3. 1. До наведених слів добери з довідки споріднені слова. Запиши.

Казка, ...
Лікувати, ...
Дружній, ...
Робота, ...

100 років тому слово **робот** придумав чеський письменник Карел Чапек. Так він назвав дивовижну машину-автомат, схожу на людину, яка виконувала різні дії. Письменник утворив слово **робот** від слова **робота**.

3. 2. Доповни свій запис на основі наведеної вище інформації.

Підготуй проєкт про роботів. У ньому можеш висвітлити такі питання:

1. Хто такі роботи?
2. Які види роботів є.
3. Як називаємо роботів, схожих на людину?

4. Прочитай вірш Василя Зайця. Знайди й випиши групи споріднених слів. Перевір себе: таких груп має бути три.

У нашого тата
на колесах хата.
Він і мандрівник,
він і будівник.

Де татусь мій мандрував –
скрізь будинки будував.
І в кожне віконечко
тепер світить сонечко.

5. Згрупуй і запиши споріднені слова.

Буква, мова, школа, писати, розмова, буквар, записка, школяр, мовний, букварик, писанка, школярка.

Досліджуємо **корінь слова**, визначаємо його у словах

1. 1. Послухай текст. Про що в ньому йдеться?

Завтра свято – День учителя. Діти готують вітання вчителям. У **квітнику** в Аврори роз**квіт**ли айстри і хризантеми. Дівчинка зібрала букет **квітів** для своєї вчительки. Андрієш поїхав із татом у **квіткову** крамницю. Він подарує вчительці святкову листівку й букет троянд.

крамниця = магазин

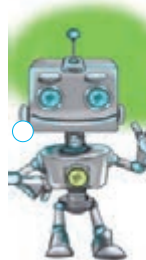

1. 2. Прочитай текст. Знайди й випиши споріднені слова. Познач у них спільну частину ось так:

1. 3. Пригадай з уроків рідної мови, як називаємо спільну частину споріднених слів. Перевір правильність своєї відповіді – прочитай повідомлення Кіберика.

Спільна частина споріднених слів – це **корінь** (rădăcină).

квіти
квітник
квіткова
квітець
роз**квіт**ли

1. 4. Склади запитання за змістом тексту вправи 1. 1. Розпочинай питальні речення зі слів: *Яке ...? Кому ...? Де ...? Куди...? Що ...?* Запиши складені запитання.

2. 1. Пригадай з уроків рідної мови й розкажи, як знайти у слові корінь. Якщо відчуваєш труднощі, прочитай підказку Марійки.

Щоб знайти корінь, наприклад, у слові **свѣто**, потрібно:

1) дібрати до нього споріднені слова: **свѣто-вий, свѣткувати, посвѣта**;

2) знайти спільну частину цих слів – **-свѣт-**. Це корінь слова **свѣто**;

3) виділити корінь так: .

2. 2. Спиши рядки споріднених слів. Виділи в них корінь. Поясни значення слів. Склади й запиши три речення з наведеними словами.

Читач, читати, читанка, читальний, перечитувати.

Будівельник, будувати, будинок, будівництво.

Фарба, фарбувати, зафарбований, підфарбувати.

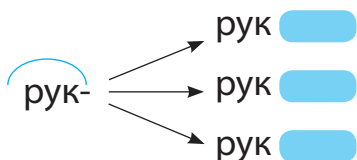

3. Доберіть споріднені слова до слова **зима. Запишіть їх. Позначте корінь.**

Зимувати, зимовий, завозимо, зимонька, взимку, перезимувати.

4. Від наведеного кореня утвори й запиши споріднені слова.

рук-

5. 1. Спиши слова. Познач корені. Поміркуй, чи можна назвати спорідненими слова першого та другого рядка. Поясни, чому так думаєш.

Літак, політ, літати, перелітні.

Літо, влітку, літні, літечко.

5. 2. Склади й запиши два речення з наведеними словами.

Спостерігаємо за чергуванням голосних і приголосних звуків у коренях споріднених слів

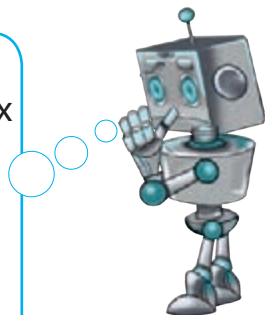
1. 1. Прочитай повідомлення Кіберика. Пригадай, що ти пам'ятаєш про чергування голосних і приголосних звуків під час змінування слів.

Ти вже знаєш, що під час зміни форм слова відбувається **чергування** голосних і приголосних звуків:

пиріг – пироги, **ведмідь** – ведмеді;

урок – на уроці, **папуга** – папузі.

Такі чергування спостерігаємо й у коренях споріднених слів.

1. 2. Прочитай приклади, які навів Кіберик. Які голосні звуки чергуються? Пригадай, які приголосні чергуються.

1. 3. Прочитай споріднені слова. Що ти помітив(-ла)? Підтверджують чи заперечують ці слова повідомлення Кіберика?

школа

школяр

шкільний

дошкільник

2. Запишіть споріднені слова. Позначте корені. Дослідіть, які звуки змінилися в коренях. Підкресліть букви, якими вони позначені.

Двір, дворик, двірник, подвір'я.

Дім, вдома, домашнє, додому.

Гість, гостювати, гостинний.

Осінь, осінній, восени.

[i] → [o]
[i] → [e]

Сніг, сніжок, сніговик, сніжний.
Рука, рукав, ручка, ручний.
Пух, пухнастий, пуховик, пушок.
Полуниця, полуничний.
Друг, подруга, дружба, друзяка.
Козак, козацька, козаччина.

[ґ] → [ж]
[к] → [ч]
[х] → [ш]
[ц] → [ч]
[ґ] → [з] → [ж]
[к] → [ц] → [ч]

3. 1. Прочитай пари споріднених слів. Запиши, уставляючи пропущені букви.

Сік, с ковитий; село, с льський; кор нь, коренева; гора, г рське; віз; в зити.

3. 2. Склади й запиши два речення з наведеними словами.

4. До наведених слів добери й запиши словосполучення зі спорідненими словами. Підкресли букви, що позначають звуки, які чергуються в коренях споріднених слів. Оформи запис, як у зразку.

Квітучий лужок, морське узбережжя, дідова пасіка, маленьке вушко.

Зразок. Полуниця – полуничний сік,

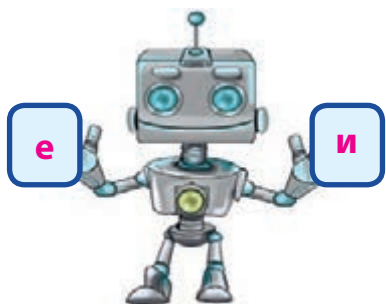
5. Спиши пари споріднених слів. Познач корені. Досліди, які звуки змінилися в коренях. Підкресли букви, якими вони позначені.

Папір – паперовий; хід – ходити, ніс – носик, друг – дружити, горох – горошина, кожух – козушок, сніг – сніжинка.

Вправляємось у вимові й написанні ненаголошених **е, и** в коренях слів

1. 1. Послухай вірш. Слухаючи запис удруге, простеж, які звуки ти чуєш на місці пропущених букв.

Гей, співали гр^еби,
танцювали гр^иби,
святкували гр^еби
дні і ночі – три доби.

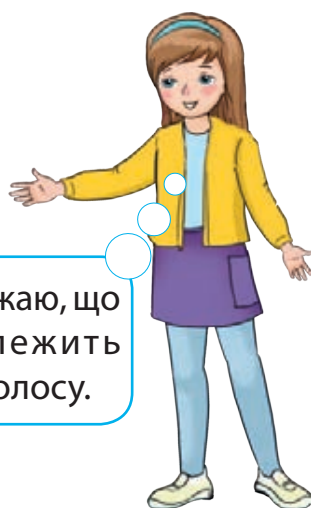

1. 2. Розглянь і підпиши малюнки до вірша. У якому слові ти знаєш, яку букву писати, а в якому – сумніваєшся? Які зміни відбулися з голосним звуком у формах слова? Від чого залежать ці зміни?

1. 3. Марійка й Санду теж міркували над запитаннями. Діти засперечалися. А як ти думаєш?

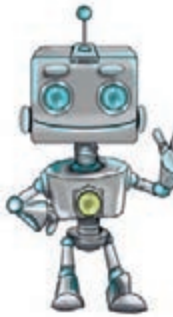
Я думаю, що це залежить від того, скільки предметів називає слово – один чи багато.

А я вважаю, що це залежить від наголосу.

1. 4. Прочитай повідомлення Кіберика – перевір правильність своїх міркувань.

Щоб дізнатися, яку букву – **е** чи **и** – писати в ненаголошеному складі, потрібно змінити слово або дібрати до нього споріднене так, щоб ненаголошений звук став наголошеним. Наприклад: **весёлка** – **вёсело**, **швидкий** – **швй́дко**, **селó** – **сéла**.

2. Прочитай словосполучення. Добери з довідки слова для перевірки ненаголошених голосних. Запиши за зразком.

З●лена трава – ...

С●ніє море – ...

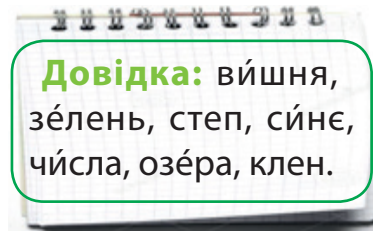
В●шневе варення – ...

Кл●новий листок – ...

Широкі ст●пи – ...

Лісове оз●ро – ...

Перше ч●сло – ...

Довідка: вішня, зéлень, степ, сй́не, чй́сла, озéра, клен.

Зразок. Холодна зимá – зй́ми.

3. 1. Послухай вірш Леоніда Глібова. Про кого в ньому розповідається?

Ж●ла в мене пташка в цяцькованій клітці.

Було їй доволі з●рна і водиці.

Раз якось в●сною, у ясну годину,
я виніс в садочок в●селу пташину.

В●селяя воля на неї д●хнула
і пташка у поле стрілою майнула.

стрілою майнула – полетіла

3. 2. З'ясуй значення слова **доволі. Яким словником ти скористаєшся?**

3. 3. Чому пташка полетіла з клітки, якщо в неї було всього доволі? Поділися своїми думками.

3. 4. Спиши вірш, уставляючи пропущені букви.

3. 5. Зверни увагу! Правопис цих слів потрібно запам'ятати.

Абрикос, адреса, апельсин, апетит, велосипед,
директор, дисципліна, держава, килим, криниця,
морозиво, печиво, пиріг, президент, пшениця,
сигнал, телеграма, черевики, черемха, черешня.

4. Прочитай споріднені слова. Запиши їх, уставляючи пропущені букви. Підкресли слова, що допомогли дізнатися, яку букву писати на місці пропусків.

Р●балка, р●балить, р●ба.

В●сняний, в●сни, в●снянка.

М●д, м●довий, м●дівник.

Гр●бний, гр●бник, гр●б.

Досліджуємо **суфікс**: спостерігаємо за творенням слів за допомогою суфікса та їх значенням

1. 1. Розглянь малюнки. Поміркуй, кого та як можна назвати. Добери з довідки відповідні назви.

Довідка:

лис, левеня,
вовченя, лев,
вовк, лисеня.

1. 2. Які зі споріднених слів називають тварин лагідно, пестливо? А які – нейтрально? Спираючись на знання з рідної мови, поміркуй: яка частина змінила значення слів.

1. 3. Прочитай повідомлення Кіберика – перевір правильність своїх міркувань.

Суфікс – частина основи, що стоїть після кореня. За допомогою суфіксів утворюємо нові слова.

Вовк – вовч^ище, вовч^{ик}, вовч^{ен}я.

Лис – лис^иця, лис^{ич}ка, лис^{ен}я.

Лев – лев^ище, лев^{ик}, лев^{ен}я.

2. 1. Прочитай і порівняй пари слів. Поміркуй, які з них називають предмети лагідно, а які – грубо. Зроби висновок, як суфікси змінюють значення слів.

хлопчик – хлопчисько

дідок – дідуган

вітерець – вітрище

зимонька – зимища

2. 2. Прочитай таблиці, які склали Марійка й Санду. До якої частини мови належать слова, наведені в таблиці?

Суфікси зі зменшувально- пестливим значенням	
-к-	нічка
-ок-	лісок
-очок-	синочок
-ечк-	літечко
-ик-	братик
-оньк-	зимонька
-еньк-	пісенька

Суфікси зі збільшувально- згрубілим значенням	
-ищ-	морозище
-юк-	каменюка
-юг-	злодюга
-иськ-	дівчисько
-ак-	розбишака
-уган-	дідуган
-юган-	вітриуган

2. 3. Від наведених слів утворіть за допомогою суфіксів споріднені слова. Запишіть за зразком.

Весна, квітка, рука, дощ, дуб, мороз.

Зразок. Лист – листочок, голос – голосище, ...

3. 1. Прочитай пари слів. Досліди: якого значення надають словам суфікси. Поміркуй, у яких випадках ми вживаємо ту чи іншу форму імені.

Галина – Галинка, Олена – Оленонька, Ніна – Ніночка, Дмитро – Дмитрик, Петро – Петрик, Іван – Іванко, Богдан – Богданчик.

3. 2. Запиши кілька імен учнів свого класу, уживаючи їх у зменшувально-пестливій формі.

Слово **буриме** походить із французької мови й перекладається як **римовані кінці**. Буриме – це літературна гра: вірш, який потрібно продовжити за заздалегідь заданими римами.

4. 1. Пограйтеся: слухайте вірш-буриме Дмитра Білоуса й додавайте відповідні слова, які пропустив автор.

Прочитай слово **буквар**.

В кінці слова живе **-ар**.

Якщо казки пише **-ар**,

його звуть усі **_____**.

Коли байки пише **-ар**,

тоді звуть його **_____**.

На воротах стоїть **-ар**,

тоді хто він? **_____**!

Опустився в шахту **-ар**.

А тепер він хто? **_____**!

Ще й на кобзі грає **-ар**,

люди звуть його **_____**.

Є слова **бджоляр**, **човняр**,

і **весляр**, і **ковзаняр**,

муляр, **маляр** і **школяр**, –

утворив їх суфікс **-яр**.

4. 2. Запиши слова, які ти утворював(-ла) за допомогою суфікса **-ар, а також слова з суфіксом **-яр**, які для прикладу наводить автор вірша.**

Спостерігаємо за правописом і вимовою суфіксів

1. 1. Прочитай таблиці, які склали Марійка й Санду. До якої частини мови належать слова, наведені в таблиці?

Суфікси зі зменшувально- пестливим значенням		Суфікси зі збільшувально- згрубілим значенням	
-еньк-	новенький	-езн-	величезний
-есеньк-	гарнесенький	-енн-	здоровенний
-ісіньк-	точнісінький	-яч-	добрячий
-юсіньк-	білюсінький	-ущ-	невсипущий
-уват-	чорнуватий	-ющ-	злющій

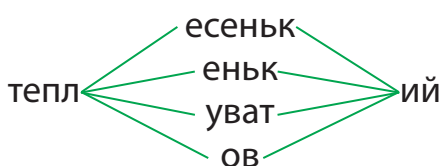
1. 2. Від наведених слів утвори за допомогою суфіксів споріднені слова. Запишіть за зразком.

Червоний, синій, старий, веселий, рідний, чистий.

Зразок. Добрий – добресенький, чорний – чорнющий,

2. Розглянь схему. Утвори за допомогою суфіксів слова, запиши їх. Побудуй і запиши три-чотири словосполучення з цих слів.

3. 1. Прочитайте текст. За допомогою суфіксів **-еньк-**, **-есеньк-**, **-езн-**, **-ищ-** утвори потрібні за змістом слова й запиши з ними текст. Поясни, якого значення надали ці суфікси словам.

Жив на світі Велетень. Він був на зріст. А поруч жив Малюк. Він був зовсім . Малюк мав ручки. А Велетень – . На голові Велетень носив шапку. А Малюк – шапочку. Були Малюк і Велетень добрими друзями.

3. 2. Усно склади продовження тексту (три–чотири речення).

4. 1. Послухай уривки з авторських колискових пісень. Який настрій вони викликають?

Місяць яснесенький
промінь тихесенький
кинув до нас.

Спи ж ти, малесенький,
пізній бо час

Спи, мій котику маленький,
спи, мій зайчику сіренький,
через зіроньку ясну
я бажаю тобі сну.

Едуард Драч

Леся Українка

4. 2. Дослідіть: слова з якими суфіксами зустрічаються в колискових піснях найчастіше. Поміркуйте, чому.

4. 3. Спиши одну з колискових (на вибір). Познач суфікси у словах.

5. 1. Послухай текст. Про що в ньому йдеться?

Асканія-Нова – найдавніший український заповідник. Йому вже майже 200 (двісті) років. Тут мешкають звірі і птахи з різних куточків нашої планети. В Асканія-Нова можна побачити австралійського страуса, африканського буйвола, американського бізона, китайського фазана.

5. 2. Випиши з тексту споріднені слова до таких слів: **Україна, Австралія, Китай, Америка, Африка**. Зверни увагу на їх правопис.

5. 3. Чи знаєш ти тварин, про яких ішлося в тексті? Знайди їх зображення. У який спосіб ти будеш шукати інформацію?

6. 1. За допомогою суфіксів утвори слова. Запишіть їх за зразком.

море
Київ
Буковина
вчитель
пасажир

→ + СьК

Зразок. Одеса – одеський, ...

6. 2. Прочитайте. Дослідіть, як утворилися прикметники. Зверніть увагу, на які звуки закінчується основа іменників. Спишіть.

француз – французький

Париж – паризький

Прага – празький

Новоселиця – новоселицький

німець – німецький

юнак – юнацький

Зверни увагу!

У суфіксах **-ськ-**, **-цьк-**, **-зьк-**, **-оньк-**, **-еньк-**, **-есеньк-**, **-юсіньк-**, **-ісіньк-** завжди пишемо знак м'якшення (**ь**).

7. 1. Прочитай вірш Марії Чумарної. Про що в ньому йдеться? Як ти розумієш назву вірша?

МАЛЕНКА І ВЕЛИКА

Моя маленка Україна –
це дорога моя родина:
мій тато, мама, брат рідненний,
дідусь, бабуся, дім теплений,
в котрому я живу щасливо.
Де рідна мова говірлива
усіх єднає нас в любові...
А з багатьох малих родин
зростає наш народ єдиний.

7. 2. Спиши перших п'ять рядків вірша, вставляючи пропущені букви.

8. Запиши словосполучення, уставляючи пропущені букви. Познач суфікси у прикметниках.

Львівска вулиці, київське метро, легеньке завдання,
цікавенька казка, румунська мова, малюсінка комаха.

Досліджуємо **префікс**: спостерігаємо за творенням слів за допомогою суфікса та їх значенням

1. 1. Розглянь малюнки. Розкажи, хто що робить.

вийти

перейти

підійти

полити

налити

розлити

1. 2. Склади й запиши словосполучення за змістом малюнків.

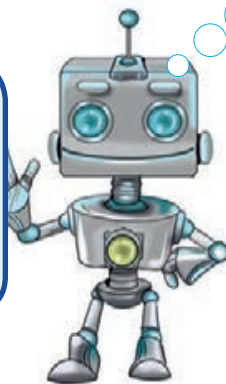
1. 3. Спираючись на знання з рідної мови, поміркуй: яка частина змінила значення дієслів.

1. 3. Прочитай повідомлення Кіберика – перевір правильність своїх міркувань.

до
за
від
пере
при

летіти

Префікс – це частина основи, що стоїть перед коренем. За допомогою префіксів утворюємо нові слова.

2. Прочитай текст. Випиши підкреслені слова. Поясни їх значення. Яка частина надала їм різного значення? Познач її так:

—

Першими приходять до школи прибиральниці і прибиральники, щоб прибрати класи й коридори. А ось і вчителі заходять у школу. Услід за ними підходять й учні. Обережно, під наглядом старших, малюки переходять дорогу. Усі учні входять у школу, а після закінчення уроків – організовано виходять з неї.

3. Від слова їхали утвори й запиши нові слова за допомогою префіксів. Обери з них потрібні за змістом і доповни вірш Анатолія Камінчука. Запиши його.

Їхали ми, їхали,	з гори ,
до річки ,	стіжок сіна ,
кладку ,	на бадилінку ,
в леваду ,	стали, забуксували...
на гору ,	Назад додому .

4. 1. Прочитай текст. Випиши слова з префіксами. Познач їх.

Теплим осіннім вечором діти поверталися зі сусіднього села. Дорога пролягала через гай. Діти весело розмовляли між собою. Раптом на стежці вони побачили зайця.

4. 2. Утвори з допомогою цих же префіксів споріднені слова від дієслів казати, читати, бити. Запиши їх.

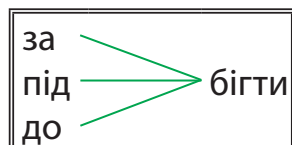
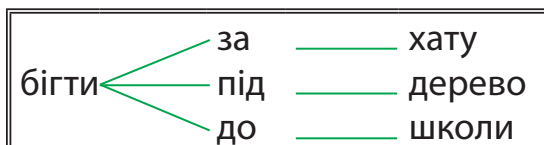
5. Прочитай схему. Утвори споріднені слова за допомогою префіксів. Побудуй і запиши словосполучення з ними, додаючи слова, що праворуч.

Розрізняємо префікси та прийменники

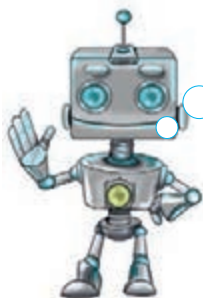
1. 1. Розгляньте таблиці Кіберика. На основі якої з них можна скласти словосполучення? А утворити слова?

1. 2. За змістом таблиць утворіть і запишіть словосполучення та споріднені слова. Підкресліть прийменники, позначте префікси у словах. Обмінюйтеся зошитами – перевірте правильність записів одне одного.

1. 3. Прочитай повідомлення Кіберика.

Префікс – це частина слова.

Його пишемо зі словом завжди **разом**.

Прийменник – це частина мови.

Його пишемо з іншими словами завжди **окремо**.

2. Запиши словосполучення. Познач префікси у словах, підкресли прийменники.

до пливти	до берега,	за ховатися	за дерево,
під класти	під подушку,	на малювати	на полотні,
від пливти	від берега,	на писати	на дошці.

3. Прочитай речення. До якого жанру літератури вони належать? У яких випадках доречно їх уживати? Запиши речення, розкриваючи дужки. Доведи правильність свого запису.

(Про)вовка (про)мовка, а він у хату.

(На)скочила коса (на)камінь.

У (за)критий рот муха не (за)лізе.

Язык (до)Києва (до)веде.

4. Установи відповідність: добери до словосполучень прикметники. Запиши за зразком. Познач префікси у словах, підкресли прийменники.

Зразок. Небо без хмар – безхмарне.

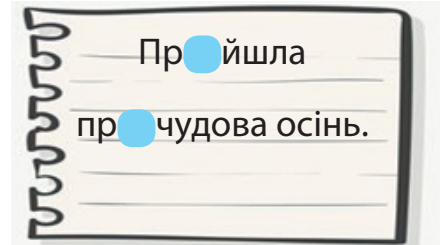
ділянка при школі
диво за морем
лампа на столі
дерева без листя
кафе при дорозі

настільна
безлисті
заморське
придорожнє
пришкільна

Вправляємося у написанні префіксів пре-, при-, прі-

1. 1. Санду й Марійка писали речення та засперечалися, які букви писати на місці пропусків. Санду наполягає, щоб в обох словах писати **и**, а Марійка – **е**.

1. 2. Прочитай таблицю, яку підготував Кіберик. Використай інформацію з неї, щоб допомогти Санду й Марійці.

Префікси	ПРИ-	▶	наближення, приєднання, неповна дія:	при літати, при шкільний, при слухатися
	ПРЕ-	▶	збільшена ознака (можемо замінити словом дуже):	пре мудрий, пре гарний, пре чудовий
	ПРІ-	▶	пишемо лише у трьох словах:	прі звище, прі звисько, прі рва

1. 3. Перевірте, як ви запам'ятали інформацію: складіть по два запитання за змістом таблиці, зверніться з ними одне до одного й отримайте відповіді.

1. 4. З'ясуй значення слів **прізвисько**, **прірва**. У який спосіб ти це зробиш?

1. 5. Склади й запиши три речення зі словами-прикладами з таблиці. Познач префікси у словах.

2. До словосполучень добери відповідні слова. Запиши за зразком.

Зразок. Дуже мудрий дідусь – премудрий.

Дуже кислий лимон

Місто біля моря

Дуже цікава книжка

Дуже смачний пиріг

Невеликий мороз

пр●цікава

пр●морозок

пр●кислий

пр●морське

пр●смачний

3. 1. Прочитай загадку Алли Свашенко. Відгадай її.

Пр●красна дівчина пр●йшла,

пр●гарні квіти пр●несла,

пр●красила сади і парки.

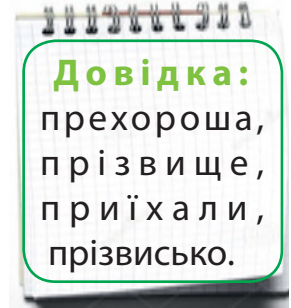
Як звуть пр●милу господарку?

3. 2. Запиши відгадку як заголовок. Завчи текст загадки, запиши його з пам'яті. Поясни правопис префіксів.

4. Прочитай речення, добираючи з довідки відповідні слова. Запиши. Поясни правопис префіксів.

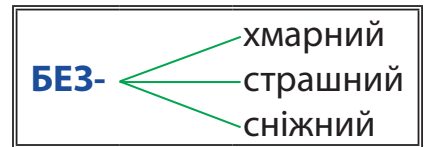
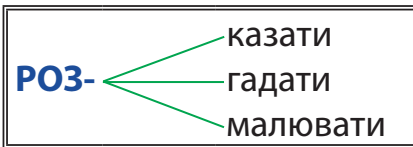
1. Шевченко – це [] великого українського поета.
2. Через свою веселу вдачу Сашко отримав [] Веселун.
3. Оксанка – [] подруга.
4. Ми з татом [] до бабусі в село.

Вправляємося в написанні префіксів **роз-**, **без-**

1. 1. Утвори й запиши слова. Зверни увагу, як префікси змінили їх лексичне значення.

У префіксах **роз-**, **без-** завжди пишемо букву **з**.

2. До словосполучень добери відповідні слова. Запиши.

день без радості
небо без хмар
людина без турбот
острів без людей
зима без снігу

безтурботна
безсніжна
безлюдний
безрадісний
безхмарне

3. Прочитайте текст. Випишіть слова з префіксами, позначте їх. Обміняйтеся зошитами – перевірте правильність записів одне одного.

Квіти тільки здаються беззахисними, слабкими. Насправді ж вони безстрашні, пристосувалися жити на суші й на воді, у теплі й у холоді, у горах і пустелях. Світ квітів безмежний. Розпитай удома, які квіти люблять твої рідні. Розкажи, які квіти подобаються тобі.

4. Прочитай речення, добираючи з довідки відповідні слова. Запиши. Поясни правопис префіксів.

1. Дідусь онукам казки.
2. Богдан любить загадки.
3. Мама вчить Оленку писанки.
4. У книжці про життя мандрівника на острові.

Довідка:

ро казує,
ро писувати,
ро гадувати,
бе людному,
ро повідається.

Вправляємося в написанні префіксів **з-**, **с-**

1. 1. Послухай діалог. Про що розмовляють діти?

Марійко, ти знаєш, у яких випадках писати префікс **з-**, а в яких **с-**?

Авжеж, Санду. Префікс **с-** пишемо, якщо корінь починається на **к, ф, п, т, х**. У всіх інших випадках уживаємо префікс **з-**.

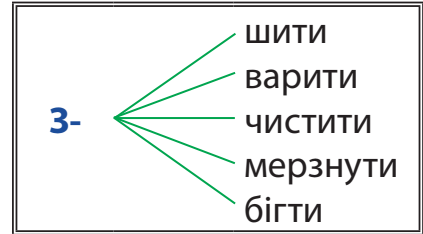
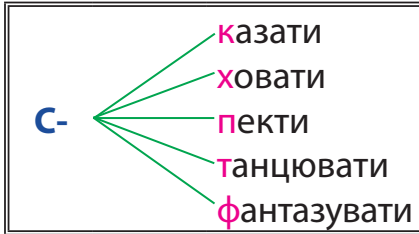
Правильно. А щоб не помилитися, перед якими буквами писати префікс **с-**, запам'ятай фразу «**КаФе ПТаХ**».

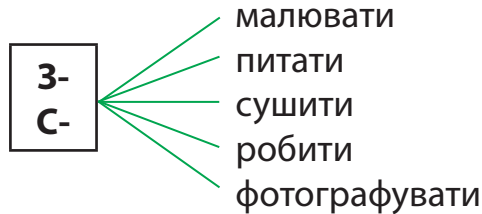

1. 2. Про написання яких префіксів йшла мова? Як запам'ятати їх правопис? Який секрет розповів Санду?

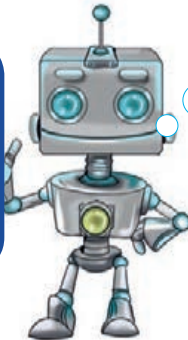
1. 3. Прочитай таблиці: утвори слова. Запиши їх. Познач префікси. Підкресли букви, перед якими вони стоять.

2. Поєднай префікси з дієсловами. Запиши утворені слова.

зірвати
зіграти
зіскочити
зіштовхнути

У словах зі збігом приголосних на початку кореня вживаємо префікс **зі-**.

3. Прочитайте текст. Обміркуйте, який префікс **з-(зі-)** чи **с-** потрібно писати на місці пропусків. Запишіть текст.

Сонце ховалося за хмари. рвався сильний вітер. Дерева хилилися від його подиху. Листя літає додолу. Художник бере фарби, щоб малювати цей осінній день.

4. Прочитай вірш Андрія М'ястківського. Запиши вірш, розкриваючи дужки.

Уже осипався горіх.
На травцю іній ліг.
Я хотів (з,с)пинити літо,
та (з, с)чинився буйний вітер.
Я хотів (з, с)пинити осінь –
холод вигулькнув з-за сосон.
Я (по)грітися (по)біг,
а тим часом випав сніг.

буйний – сильний
зчинився – почався
вигулькнув – швидко
з'явився

5. Прочитай словосполучення. Спиши, добираючи відповідний префікс.

(з, с)пекла пиріг, (з, с)розумів задачу, (з, с)фотографував брата,
(з, с)плела шарф, (з, с)варив борщ, (з, с)летів у небо.

Досліджуємо написання **апострофа** після префіксів

1. 1. Прочитай слова. Пригадай, у яких випадках ми пишемо апостроф. На що він вказує? Як вимовляємо приголосні перед апострофом?

Об'єкт, комп'ютер, здоров'я, сім'я, подвір'я.

1. 2. Прочитай слова. Спиши. Познач у словах префікси. Підкресли перші букви, які стоять після префіксів.

від'їхати

об'їхати

з'їхати

під'єднати

об'єднати

роз'єднати

1. 3. Спробуй сформулювати висновок про вживання апострофа.

1. 4. Прочитай повідомлення Кіберика – перевір правильність свого висновку.

Апостроф пишемо після префіксів, що закінчуються твердим приголосним перед **я, ю, є, ї**.

2. Прочитайте слова. Випишіть слова, у яких апостроф стоїть після префікса.

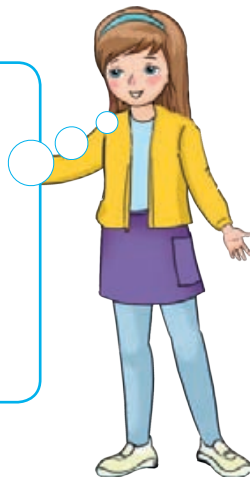
П'ятниця, від'їзд, хом'як, з'єднав, дев'ять, м'який, в'їхали, під'їхав, м'ясо, з'їсти.

3. Прочитайте словосполучення. Знайдіть слова, у яких потрібно писати апостроф. Випишіть їх, уживаючи апостроф.

При їхали в гості,
від їхали від зупинки,
до їхали до села,
об їхали навколо площі,
з їв шоколад,
об єдналися у групу,
по яснила задачу,
роз яснив правило.

При переносі
апостроф
залишаємо
з префіксом:
від'-їзд,
об'-їхати,
роз'-яснив.

4. Прочитай. Знайди зайве слово в кожному рядку. Поясни, чому так думаєш. Запиши рядки слів, пропускаючи зайві.

В'їзд, з'ясувати, здоров'я, роз'їзд.

Роз'єднати, пам'ятник, роз'яснення, з'єднати.

М'ясо, об'їдає, над'їсти, з'їсти.

ЧАСТИНИ МОВИ

Уклади словник із наведених термінів. Поясни, про що буде йтися в цьому розділі.

ІМЕННИК

Розпізнаємо й групуємо іменники – назви **істот** і **неістот**

1. 1. Пригадай і розкажи, що тобі відомо про іменник з уроків рідної та української мови у 3 класі. Які іменники є назвами істот та неістот (nume de ființe și de lucruri)?

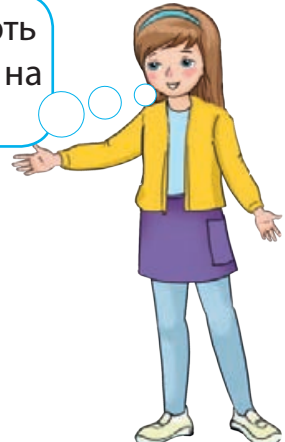

1. 2. Прочитай повідомлення – перевір правильність своїх міркувань.

Іменники – назви істот називають живі предмети й відповідають на питання **хто**?

Іменники – назви неістот називають неживі предмети й відповідають на питання **що**?

2. 1. Розглянь малюнки, назви зображені предмети. Запиши окремо іменники – назви істот і неістот.

2. 2. Усно доповни кожну групу відповідними іменниками – істотами або неістотами.

3. 1. Прочитай напівголосно вірш Олени Плавенчук. Що розповідається у вірші про лисичок? А про дятла? Чи буває так?

Дві лисички, дві сестрички
повзували черевички,
завітчались у віночки,
закружляли у таночку.

До смеркання танцювали –
черевички позбивали.
Не спить дятел цілу нічку –
підбиває черевички.

3. 2. Підкреслені іменники випиши за зразком.

Зразок. Хто? – лисички, ... ,

Що? – черевички, ... ,

4. 1. Послухай вірш Тетяни Лисенко. Про кого в ньому розповідається?

Вибрала в крамниці Киця
гарну кофту та спідницю,
і для Котика-синочка –
модні джинси та сорочку,
а штани і піджак –
для Котовича-Кота.

4. 2. Випиши іменники – назви істот і неістот за зразком до вправи 3. 2.

4. 3. Добери й запиши синонім до слова **крамниця**.

5. Прочитай іменники. Погрупууй і запиши окремо назви істот і неістот.

День, урок, Катруся, школа, малюк, пташка, рюкзак, небо, брат.

Розрізняємо загальні і власні іменники.

Заповнюємо анкету

1. 1. Пригадай і розкажи, що тобі відомо про іменники загальні та власні (substantivele comune și proprii) з уроків рідної та української мови у 3 класі. Що пам'ятаєш про їх правопис?

1. 2. Прочитай приклади, наведені в таблиці Кіберика. За змістом таблиці зроби висновок про вживання великої букви у власних іменниках.

- Україна, Румунія, Польща, Угорщина – країни.
- Київ, Чернівці, Бухарест, Гёрца – міста.
- Бояни, Магалá, Банчéни, Тернáвка – села.
- Дніпро, Прут, Дністер, Дунай – річки.
- Карпати, Говерла, Цецино, Томнатик – гори.
- Акíрі Діана, Пілігáч Славко – прізвища та імена людей.
- Мурчик, Пушок, Гоша, Рекс – клички тварин.

2. Поєднай слова – утвори словосполучення. Запиши їх, добираючи потрібні букви.

(В в)улиця

(Д д)ядько

(К к)рай

(О о)зеро

(П п)оет

(А а)ндрій

(С с)иневир

(В в)ишнева

(Е е)мінеску

(Б б)уковина

3. Прочитай анкети (chestionar). Поміркуй, хто її заповнював. Яку інформацію можна з неї дізнатися? Зроби власний запис за наведеним зразком.

АНКЕТА	
прізвище	Сидорук
ім'я	Іван
вік	10 років
країна	Україна
область	Київська
місто/село	Ірпінь
вулиця	Вербова

4. Прочитай, поміркуй і дай відповідь на запитання. Запиши текст і відповідь на запитання.

Діда звать Миколою Олександровичем. Його внука – Дмитром Сергійовичем. А як звать онукового батька?

5. Пригадай і запиши назви міст і сіл, у яких тобі довелося побувати. З якої букви (великої чи малої) ти запишеш ці слова? Чому?

Визначаємо **рід** і родові закінчення іменників

1. 1. Пригадай і розкажи, що ти пам'ятаєш про рід іменників. Скільки є родів? Чи всі іменники мають рід? Які слова використовуєш, щоб визначити рід іменника?

1. 2. Прочитай іменники, визнач їх рід. Щоб не помилитися, підставляй слова **він, вона, воно** або **один, одна, одне**.

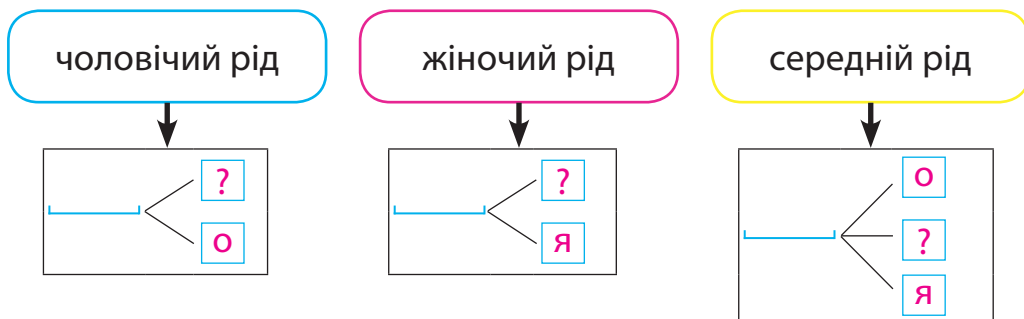
Хлопчик, дівчинка, бабуся, дитя, книжка, сонце, дощ, трава, місто, село, столиця, Київ, Дніпро, Сергій, море.

1. 3. Погрупуй іменники за родами – чоловічим, жіночим, середнім. Запиши іменники кожної групи з нового рядка. Познач закінчення у словах.

1. 4. Іменники якого роду мають **нульове закінчення**? Іменники якого роду мають закінчення **-а, -я**? А які – **-о, -е, -я**?

2. 1. Доповни таблицю, користуючись відомостями з попередньої справи.

2. 2. Послухай діалог Марійки й Санду. Про що ти з нього довідався(-лась)?

2. 3. Прочитай висновки, які зробили діти. Підтвердь або запереч їх, наведи власні приклади.

Найчастіше іменники чоловічого роду мають **нульове закінчення**. Але імена чоловіків і назви осіб мають закінчення **-о, -а, -я**.

Найчастіше іменники жіночого роду мають закінчення **-а, -я**. Однак є іменники, які мають нульове закінчення.

осінь ☒
 радість ☒
 ніч ☒
 піч ☒
 сіль ☒

3. 1. Прочитай слова. Переклади й запиши їх українською мовою. Познач закінчення у словах, визнач їх рід.

Mășă, casă, tablou, picior, mare, ușă, dulap, elev, caiet, copac.

3. 2. Обговоріть, на що потрібно звертати увагу під час визначення роду іменника.

4. 1. Прочитай жарт. Де і між ким відбулася розмова?

- Якого роду слово **яйце**? – запитав учитель.
- Ніякого, – відповів учень.
- Чому? – здивувався вчитель.
- Бо ми не знаємо, хто з нього вилупиться: півень чи курка.

4. 2. Поміркуй, чого не знав учень. Чого б ти міг / могла його навчити?

5. Прочитай і запиши іменники. Підставляючи допоміжні слова та зважаючи на закінчення, визнач і вкажи в дужках рід іменників.

Стіл, картина, липа, клен, яблуня, субота, четвер, озеро, море, вечір, ніч.

Спостерігаємо за вживанням іменників в однині і множині

1. 1. Розглянь малюнки, зістав їх зі словосполученнями. До якого словосполучення немає малюнка? Які з іменників ужито в однині, а які – у множині?

новий робот
маленькі динозаври
моя лялька
чотири м'ячі
зелений велосипед
яскраві кульки
іграшкові машини

1. 2. Запиши іменники, уживаючи їх у множині. Познач закінчення.

2. 1. Прочитай запис, який зробила учениця. Поміркуй, чого вона не знає. Чому ти зробив(-ла) такий висновок?

2. 2. Зроби запис без помилок. Зазнач число записаних іменників.

У мене в рюкзаку є три книжка, чотири зошит, один пенали, кольорові олівці й альбом.

3. 1. Послухай, а потім прочитай текст. Чим він тебе зацікавив?

Пісочниця, дерев'яні будиночки, гірки, гойдалки... Думаєш, усі дитячі майданчики однакові? Я розповім про чудові майданчики з різних країн. У Швеції один з дитячих майдан-

чиків прикрашає величезний кит. Діти вилазять на його спину і з'їжджають з гірки на іншому боці. В одному з міст Іспанії на дитячому майданчику розмістився Гулівер. Малюки, немов ліліпути, можуть бігати по ньому і з'їжджати з його піджака. На таких майданчиках цікаво і малюкам, і дорослим.

3. 2. Випишіть у різні стовпчики іменники, ужиті в однині й у множині.

3. 3. Поясни правопис підкреслених слів.

Дізнайся більше про незвичайні дитячі майданчики. Підготуй розповідь про них.

Створи проєкт дитячого майданчика, про який ти мрієш.

4. Прочитай. Спиши текст, дописуючи закінчення іменників.

У новий будинок переїхали жити дівчинк Олеся, її братик Данилко і Славко, а також тат й мам . Нове житл просторе й гарне. У кожного з дітей є окрема кімнат . Усі розкладають свої речі. Оленка ставить на полиц книжк . Хлопчик дістають із коробок іграшк .

Досліджуємо іменники, що вживаються лише в однині або лише у множині

1. Прочитай повідомлення Кіберика. Про що в ньому йдеться? Випиши приклади, які навів Кіберик.

В українській мові є іменники, які, хоч і означають багато предметів, але вживаються лише **в однині**. Це іменники середнього роду: **листя, пшоно, зерно, молоко, волосся, колосся, вугілля, золото, срібло, здоров'я, щастя, небо**; чоловічого роду: **одяг, цукор, Київ, Дніпро**; жіночого роду: **краса, нафта**.

І навпаки, є іменники, які називають **один** предмет, але завжди вживаються **у множині**. Це: **двері, ножиці, штани, сани, ковзани, пахощі**. Такі іменники не мають роду.

2. 1. Прочитай текст. Яка картина природи змальована?

Осінь. Уже опало листя з дерев. З неба часто сіється дощ. Моє волосся й одяг намокли від нього. Удома я швидко знімаю мокру куртку і штани, щоб просушити.

2. 2. Визнач число підкреслених іменників. Чи можна їх змінити за зразком «один – багато»?

3. Прочитай речення, яке склав Санду. Чи можеш ти назвати кількість футболок і джинсів, які сушилися? Чи багато їх було? Яка найменша кількість футболок і джинсів могла сушитися?

На шнурку сушилися футболки і джинси.

4. 1. Прочитай і спиши рядки з вірша Анатолія Костецького. Зазнач над іменниками їх рід.

Гарні друзі є в зими –
сани, лижі, ковзани.

4. 2. Чи усі іменники останнього рядка можна вжити в однині?

5. 1. Послухай уривок з вірша Володимира Коркіна.

5. 2. Що й кому потрібно для щастя? А що потрібно тобі, щоб бути щасливим(-ою)?

Часом для щастя багато не треба:
пілотові досить чистого неба,
шоферові – тільки б рівненька дорога,
пекарю – пахощі хліба м'якого.

5. 3. Спиши вірш. Визнач і вкажи число виділених іменників. Які з них уживаємо тільки в однині, а який – лише у множині?

Спостерігаємо за відмінюванням іменників чоловічого й жіночого роду на **-а, -я**

1. 1. Прочитай запитання, які склали Санду й Марійка. На які з них ти можеш дати відповіді?

- ✓ Скільки відмінків є в українській мові?
- ✓ Який відмінок є початковою формою іменника?
- ✓ Який відмінок не вживається без прийменників?
- ✓ До якого відмінка немає запитань?

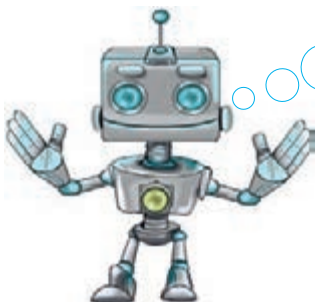

1/3 стор.

Санду та Марійка тримають розгорнутий ватман (стоять по обидва боки від нього). На ватмані запитання.

1. 2. Прочитай повідомлення Кіберика. Розкажи, як змінюються іменники у твоїй рідній мові. Чи поділяються вони на групи?

Іменників багато. Усі вони відмінюються по-різному. Щоб запам'ятати, як саме відмінюються іменники, їх поділяють на групи.

чол. р., жін. р. -а, -я сестра Микола Ілля	чол. р., серед. р. ☐ , -о, -е, -я батько море знання	жін. р. ☐ ніч осінь + мати	серед. р. -а, -я лоша кошеня + ім'я
--	---	---	--

2. Прочитай. Які іменники відмінюються? Якого вони роду? Назви їх закінчення в називному відмінку. Простеж, як змінюються закінчення іменників.

Н. в.	Це (хто? що?) Микола, земля.
Р. в.	Іду (до кого? до чого?) до Миколи, до землі.
Д. в.	Дякую (кому? чому?) Миколі, землі.
З. в.	Бачу (кого? що?) Миколу, землю.
О. в.	Пишаюся (ким? чим?) Миколою, землею.
М. в.	Тінь (на кому? на чому?) на Миколі, на землі.
К. в.	Привіт, Миколо, земле.

3. Утворіть і запишіть словосполучення. За потреби користуйтеся таблицею (вправа 2). Позначте закінчення іменників.

читати	(кого? що?)	мова		
вивчати		пісня		
співати		книжка		
дарувати		(кому? чому?)	сестра	
допомагати			Микита	
дякувати			бабуся	
		гратися	з (ким? чим?)	лялька
		пишатися		Юля
		дружити		Ілля

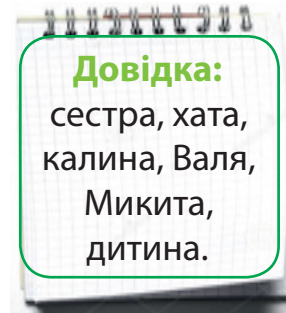

4. Прочитай уривок із казки. Спиши, дописуючи закінчення в іменниках.

Подружився Журавель із Лисичк . Запросив він Лисичк в гості. Поставив перед Лисичк глечик із картопл . Спробувала Лисичк всунути голов в глечик, але не змогла. Розсердилася на Журавля й пішла додому.

5. 3. Утвори словосполучення. Запиши за зразком.

Запрошую (кого?) ;
одягає (кого?) ;
дарують (кому?) ;
зустрічаємося (з ким?) ;
летить (над чим?) ;
стоїть (біля чого?) .

Зразок. Малює (що?) картину, ...

Досліджуємо іменники, ужиті в родовому і знахідному відмінках

1. 1. Послухай, а потім прочитай вірш Алли Свашенко. Чому засмутилася дівчинка?

У Марічки, у сестрички,
засмутилось кругле личко:
повернулася із річки,
а в косі немає стрічки!
Біля вільхи край дороги
не знайшла, втомила ноги.
Сльози бризнули в Марічки:
– Як же буду я без стрічки?

У кого ... ?
Звідки (з чого) ... ?
Немає чого ... ?
Де (біля чого) ... ?
Без чого ... ?

1. 2. Доповніть запитання до вірша. Запишіть два–три складених запитання. Зверніться з ними одне до одного й дайте відповіді рядками з вірша.

1. 3. Випиши підкреслені іменники. У якому відмінку вони вжиті? Підкресли прийменники, з якими вони вжиті.

2. Утвори й запиши якомога більше словосполучень з наведених слів. Підкресли слова, які вказують на місце або напрям дії.

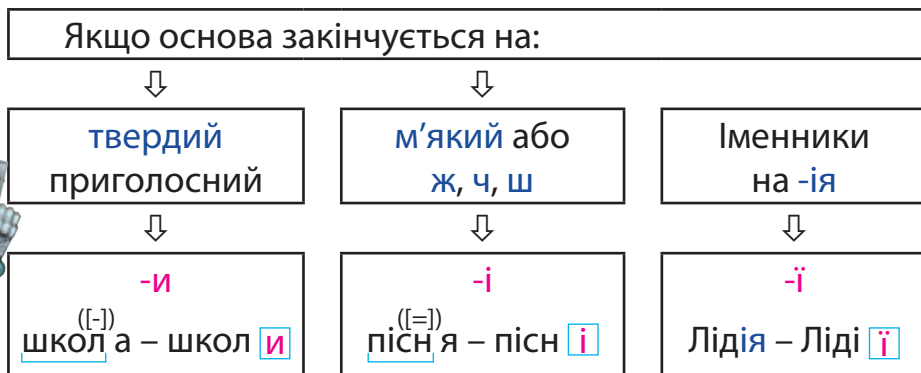
іти	до		
стояти	від	(кого? чого?)	хата
зупинитися	із		бабуся
	біля		

3. 1. Послухай розмову Санду й Марійки. Про який секрет розповіла дівчинка?

3. 2. Розкажи, на що потрібно звертати увагу, змінюючи іменники. Під час розповіді використовуй почуту інформацію і схему Кіберика.

4. 1. Склади й запиши речення. Познач закінчення іменників, які змінювалися.

Дитина плаче
Квітка в'яне
Зайчик залишився
Нове плаття
Іванко сидить

без
для
біля

води
мама
Тоня
Марія
хатка

4. 2. Поясни правопис підкреслених слів.

5. 1. Прочитай вірш Алли Свашенко. Чому Харитя не встигає до школи? Яку пораду їй даси?

Третьокласниця Харитя
дуже любить говорити.
Вранці забіжить до Ол .
А від Ол мчить до Пол ,
а від Пол до Над ,
від Над – до Соф ,

від Марус – до Ганнус ,
від Ганнус – до Настус .
Буде в Зо і в Наташ .
Мчить до Гал , Вал , Саш ,
а від Саш до Микол ...
Де ж їй встигнути до школ !

5. 2. Спиши вірш, починаючи з четвертого рядка. Познач закінчення іменників. Підкресли прийменники.

ЗМІСТ

Ділимося враженнями про канікули, складаємо діалоги	4
ЗВУКИ Й БУКВИ. ПРАВОПИС	7
Розрізняємо звуки й букви. Розпізнаємо букви рідної та української мови. Перекладаємо	7
Повторюємо український алфавіт, користуємося ним	10
Ділимо слова на склади для переносу	11
Досліджуємо звукове значення букв я, ю, є, ї : читаємо, аналізуємо, пишемо	13
Вправляємось у вимові твердих і м'яких приголосних звуків	15
Досліджуємо слова з подовженими приголосними : читаємо, аналізуємо, пишемо	17
Вправляємось у вимові й написанні слів на -ться, -ся	18
Досліджуємо слова з апострофом : читаємо, аналізуємо, пишемо	20
НОМІНАТИВНЕ ЗНАЧЕННЯ СЛОВА	22
Досліджуємо номінативне значення слова : розрізняємо слова – назви предметів, ознак, кількості, дій	22
Об'єднуємо слова в тематичні групи	26
ЛЕКСИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ СЛОВА	28
Повторюємо відомості про лексичне значення слова . Користуємося тлумачним словником	28
Спостерігаємо за однозначними й багатозначними словами	31
Досліджуємо пряме й переносне значення слів	33
Добираємо пари антонімів , уживаємо їх у мовленні	35
Добираємо синоніми , уживаємо їх у мовленні	37
БУДОВА СЛОВА	39
Досліджуємо закінчення й основу слова , визначаємо їх	39
Спостерігаємо за спорідненими словами , добираємо такі слова	41
Досліджуємо корінь слова , визначаємо його у словах	43
Спостерігаємо за чергуванням голосних і приголосних звуків у коренях споріднених слів	45
Вправляємось у вимові й написанні ненаголошених е, и в коренях слів	47

Досліджуємо суфікс : спостерігаємо за творенням слів за допомогою суфікса та їх значенням.....	49
Спостерігаємо за правописом і вимовою суфіксів	52
Досліджуємо префікс : спостерігаємо за творенням слів за допомогою суфікса та їх значенням.....	55
Розрізняємо префікси та прийменники	57
Вправляємося у написанні префіксів пре-, при-, при-	58
Вправляємося у написанні префіксів роз-, без-	60
Вправляємося у написанні префіксів з-, с-	61
Досліджуємо написання апострофа після префіксів	63
Частини мови	65
ІМЕННИК	65
Розпізнаємо й групуємо іменники – назви істот і неістот	65
Розрізняємо загальні і власні іменники. Заповнюємо анкету	67
Визначаємо рід і родові закінчення іменників	68
Спостерігаємо за вживанням іменників в однині і множині	70
Досліджуємо іменники, що вживаються лише в однині або лише у множині	71
Спостерігаємо за відмінюванням іменників чоловічого й жіночого роду на -а, -я	73
Досліджуємо іменники, вжиті в родовому і знахідному відмінках.....	75
Спостерігаємо за чергуванням приголосних під час уживання іменників у давальному й місцевому відмінках	78
Досліджуємо іменники, ужиті в орудному відмінку	80
Спостерігаємо за відмінюванням іменників чоловічого роду з нульовим закінченням та -о й середнього роду на -о, -е, -я	82
Досліджуємо іменники чоловічого й середнього роду, ужиті в родовому відмінку.....	85
Спостерігаємо за чергуванням і випаданням голосних під час відмінювання іменників чоловічого роду	87
Досліджуємо іменники чоловічого й середнього роду, ужиті в давальному й місцевому відмінках.....	90
Спостерігаємо за чергуванням приголосних звуків під час змінювання іменників чоловічого й середнього роду.....	91
Уживаємо іменники чоловічого й середнього роду в орудному відмінку	93

Спостерігаємо за відмінюванням іменників жіночого роду з нульовим закінченням та іменника мати	95
Вправляємось у правописі іменників жіночого роду з нульовим закінченням та іменника мати в орудному відмінку	97
Відмінюємо іменники середнього роду – назви маленьких істот та іменник ім'я	98
Спостерігаємо за зміною закінчень іменників у множині	100
ПРИКМЕТНИК	102
Розпізнаємо прикметники , спостерігаємо за їх роллю в мовленні	102
Вправляємось у змінюванні прикметників в однині, уживаємо їх у мовленні	105
Спостерігаємо за змінюванням прикметників жіночого роду в орудному відмінку	107
Вправляємось у вживанні прикметників у множині	108
ЧИСЛІВНИК	111
Спостерігаємо за роллю числівників у мовленні, їх зв'язком з іменниками	111
Розпізнаємо числівники , уживаємо їх у мовленні	113
ЗАЙМЕННИК	115
Розпізнаємо займенники , спостерігаємо за їх роллю в текстах, уживаємо займенники в мовленні	115
Змінюємо займенники, зіставляємо початкову форму зі зміненою, уживаємо займенники в мовленні	117
ДІЄСЛОВО	119
Розпізнаємо дієслова , спостерігаємо за їх роллю в мовленні	119
Вправляємось в написанні не з дієсловами	121
Розрізняємо часи дієслів	122
Уживаємо дієслова в теперішньому часі	124
Досліджуємо особливості змінювання дієслів їсти, пити, сидіти, бігти, носити, казати	125
Уживаємо дієслова в майбутньому часі	127
Змінюємо дієслова минулого часу за родами й числами	128
ПРИСЛІВНИК	129
Розпізнаємо прислівники , спостерігаємо за їх зв'язком із дієсловами та роллю в мовленні	129
Вправляємось у вживанні прислівників у мовленні	130

СИНТАКСИЧНІ ВІДОМОСТІ.....	132
Вправляємося в утворенні словосполучень	132
Узагальнюємо відомості про речення та їх види	133
Розрізняємо різні види речень, інтонуємо їх.....	135
Досліджуємо звертання у питальних і спонукальних реченнях	137
Поширюємо речення однорідними членами.....	138
Узагальнюємо відомості про текст	140
Розрізняємо типи текстів	141
Досліджуємо тексти-діалоги	143
СЛОВНИК.....	145